

Filozofická
fakulta
Faculty
of Arts

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PŘÍJMENÍ, JMÉNA PO CHALUPĚ V OBCI KUNŽAK

Vedoucí práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

Vypracovala: Bc. Anna Pleyelová

Studijní obor: Bohemistika

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, 26.7 2024

Podpis

Bc. Anna Pleyelová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D., za odborné vedení práce. Dále děkuji paní doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc za přínosnou konzultaci k několika německým příjmením. Zvláštní poděkování patří paní Mgr. Evě Krafkové, kronikářce města Kunžak, za cenné rady ohledně jmen po chalupě v dané obci.

Anotace

V této diplomové práci se zaměřujeme na výzkum v oblasti antroponymie, konkrétně analyzujeme jména po chalupě a s nimi související příjmení v obci Kunžak. Cílem je popis motivace a utřídění těchto pojmenování zaznamenaných v kronikách, odborné literatuře, kvalifikačních pracích, dostupných archiváliích a v dalších zdrojích. S ohledem na GDPR se soustředíme na historický materiál, který je analyzován jak z etymologického, tak i ze slovtvorného hlediska. Klademe si tak za cíl popsat onomastickou situaci v jedné z oblastí tzv. České Kanady.

Abstract

In this diploma thesis, we focus on research in the field of anthroponymy. Specifically, we analyse cottage names and related surnames in the village of Kunžak. The aim is to describe the motivation and sort out these names recorded in chronicles, scientific literature, qualification works, available archival materials and other sources. Regarding the GDPR, we focus on historical material, which is analysed from both etymological and word-formation perspectives. Our aim is to describe the onomastic situation in one of the areas of the so-called Czech Canada.

Obsah

Úvod	9
Metodika.....	10
TEORETICKÁ ČÁST	
1 Onomastika.....	13
1.1 Antroponyma.....	13
1.2 Směrování antroponym	14
1.3 Vztah apelativa a propria.....	14
2 Vývoj a klasifikace vlastních jmen.....	16
2.1 Vlastní jména ve starověku.....	16
2.2 Vývoj diferenciací osob	17
2.2.1 Nejstarší osobní jména	17
2.2.2 Křestní jméno	17
2.2.3 Příjímí	18
2.2.4 Jména po chalupě.....	20
2.2.5 Příjmení	21
2.2.6 Přezdívký	26
2.3 Antroponomastika a socioonomastické aspekty	28
3 Historie Kunžaku a jeho částí.....	30
3.1 Město Kunžak.....	30

3.2	Historie Kunžaku	30
3.3	Místní části Kunžaku	32
3.3.1	Kaproun	32
3.3.2	Mosty	33
3.3.3	Suchdol	33
3.3.4	Terezín	33
3.3.5	Valtínov	34
3.3.6	Zvůle	34

PRAKTICKÁ ČÁST

4	Kategorizace jmen po chalupě	35
5	Kategorizace příjmení	64
5.1	Příjmení ze jmen osobních	64
5.2	Příjmení ze jmen místních, národních a názvů obyvatelských	69
5.3	Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě	71
5.4	Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů	73
5.5	Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů	77
5.6	Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka (skutečné či jen zamýšlené)	78
5.7	Příjmení z názvů živočichů a rostlin	81
5.8	Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.	82

5.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů	83
5.10 Příjmení ze slov nesklonných, příslovčí, citoslovčí ad.....	84
5.11 Příjmení znamenající nadávky.....	84
6. Shrnutí	85
6.1 Graf č. 1	85
6.2 Graf č. 2 a + 2 b	86
6.3 Graf č. 3	87
Závěr.....	88
Prameny.....	94
Kroniky a sčítání lidu v digitalizované podobě.....	94
Seznam literatury	94
Kvalifikační práce.....	97
Internetové zdroje.....	98
Emailová korespondence.....	102
Seznam příloh.....	103
Přílohy	104

Seznam zkratk

SA	Soukromý archiv
SRG PŠ	Soukromé reálné gymnázium, Archiv přírodní škola
Srov.	Srovnej
Stč.	Staročeský

Úvod

Tématem této práce je rozbor onomastického materiálu v katastru obce Kunžak. Navazujeme na bakalářskou práci *Analýza pouličního názvosloví v menších městech na Jindřichohradecku* obhájenou 2022. Nyní v diplomové práci je analyzováno 160 jmen po chalupě a 95 s nimi souvisejících příjmení.

Součástí diplomové práce je část teoretická a část praktická. V teoretické části je věnována pozornost jedné z lingvistických disciplín, a to onomastice. Vysvětlena jsou zde především antroponyma a aspekty s nimi související. Věnujeme se i rozlišování osob v období starověku a je zde objasněna i historie zkoumané obce a sedmi místních částí.

Teoretická část je zaměřena na zkoumání motivace jmen po chalupě. Zohledněna je jejich souvislost s majiteli, domovním znamením, okolím apod. Jména po chalupě jsou rozčleněna do kategorií dle jejich motivace. Pokud jejich motivace pochází od příjmení majitele, je vždy ono příjmení jazykově analyzováno. V práci je zohledněno, že část obce byla německá, díky čemuž se zde hojně vyskytují i původně německá příjmení. Co se týká jmen po chalupě, některá z nich je možné řadit k více kategoriím, a proto jsou řazena k té nejpravděpodobnější a další možné motivace jsou popsány ve výkladu. Výsledky nastíněné motivace jmen po chalupě jsou čistě předpokládané, původ není vždy zcela průkazný a některé motivace se bohužel nepodařilo rozklíčovat.

Součástí analýzy jsou i koláčové grafy. První graf znázorňuje procentuální četnost jednotlivých kategorií jmen po chalupě v Kunžaku, druhý porovnává jejich výskyt s obcí Proseč pod Ještědem a třetí odhaluje, zda jsou v dané obci častější německá, či česká příjmení.

Cílem práce je zanalyzovat příjmení a jména po chalupě z hlediska slootovorného i etymologického, a tím přispět onomastickým materiálem v oblasti České Kanady. S ohledem na GDPR je zkoumán historický materiál. Účelem práce je tak zjistit, jakou roli hrála na našem území jména po chalupě v 19.–20. století.

Metodika

Tato diplomová práce se zaměřuje na příjmení a jména po chalupě z oblasti jižních Čech, konkrétně v obci Kunžak. V teoretické části je popsán vhlad do oblasti onomastiky, jedné z lingvistických disciplín, a především do její subdisciplíny antroponomastiky. Prostor je věnován i vlastním jménům ve starověku. Práce se zaměřuje čistě na Kunžak, nikoli na místní části obce, ty jsou představeny pouze stručně v kapitole o historii. Historická kapitola pojednává o vzniku obce, vládcích a majitelích. Brán v potaz je i vliv geografického umístění v pohraničí.

Část praktická obsahuje rozbor příjmení a jmen po chalupě v již zmíněné obci. Jako výchozí materiál pro tuto práci slouží dokument ze soukromého archivu paní Krafkové, ze kterého jsou čerpána veškerá jména po chalupě a příjmení. Dalším zdrojem jsou obecní kunžacké kroniky, dostupné online na digi.ceskearchivy.cz. Po prostudování několika exemplářů kronik (r. 1920–1986), jsou využita data pouze z: *Pamětní knihy města Kunžaku II. (1929–1934) a VI. Dílu kroniky Kunžaku (1960–1986)*. Primárnějším zdrojem se stala publikace od Miroslava Hály: *Kunžak*, která shromažďuje informace ze zmíněných kronik a z dalších různých podnětných zdrojů. Tato publikace obsahuje důležité poznatky o majitelích usedlostí, jež dopomohly k zjištění motivace daných jmen po chalupě. Některá zkoumaná jména po chalupě jsou zde již s vrocením 1894. Pro kontrolu názvů po chalupě slouží rovněž kniha od Miroslava Hály, a to: *Kunžak ve třicátých letech*. Hála se v ní zaměřuje na 30. léta, je tedy patrné, že jména po chalupě byla v této době stále platná. Někdy se u těchto dvou publikací přiřazení jména po chalupě ke stavení diferencuje od primárního zdroje, proto jsou ponechána podle něj, jelikož je rozsáhlejší. K zjištění motivací jsou použity také údaje ze sčítání lidu z let 1869, 1910, 1921, rovněž dostupné online na digi.ceskearchivy.cz. U sčítání lidu jsou namísto stran uvedena čísla snímků, pro odlišení jsou dána do hranatých závorek. Je to z toho důvodu, že číslování stran není v dokumentu čitelné.

Jména po chalupě jsou vždy analyzována a přiřazena k jednotlivým kategoriím, jednotlivé oddíly jmen jsou variací původního dělení Majtánové. K úpravě došlo, protože kategorie Majtánové jsou příliš stručné a neobsáhnou veškeré motivace jmen po chalupě z této oblasti. U kategorie č. 1 (*Majtánová–Z příjmení majitele*), po úpravě (*Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*), je přidán rozdíl současného či rodného příjmení, jelikož v některých případech je chalupa pojmenována např. podle rodného příjmení ženy před sňatkem (viz č. 222 *U Balků*). Dále je přidána pobývajících osoba či jinak spřízněná osoba, a to i do kategorie č. 2 (*Z přezdívkou, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněných osob*; *Majtánová–Z přezdívkou, nebo rodného jména majitele*). Je to z toho důvodu, poněvadž ne vždycky osoba pobývajících v chalupě byla i vlastníkem stavení, mohla zde pouze pobývat a sloužit jako motivace pro jméno po chalupě (viz chalupa č. 198 *U Štorkanů*). Někdy naopak mohl sloužit pro motivaci názvu po chalupě někdo z příbuzných, který v domě ani nebydlel (viz chalupa č. 104 – *Myší díra*). Upravena je i kategorie č. 3 (*Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele*; *Majtánová – Související se zaměstnáním majitele*), kde se navíc nachází i provozovaná živnost. Leckdy je jméno po chalupě motivováno dle živnosti provozované v daném domě, nikoli podle živnosti majitele domu. Stejně tak může být motivací i hodnost majitele či jeho postavení ve společnosti (viz č. 2 *U Zemanů* a.). Určení několika názvů jmen po chalupě, které byly řazeny ke kategorii č. 3, usnadnila publikace: **Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech**, od Janotky a Linharta. Kvalifikační práce obsahuje ještě dvě další kategorie: č. 6 (*Jména z obrazných pojmenování a symbolů*) (viz např. č. 227 *U Beránků*) a č. 7 (*Jiné, uměle vytvořené názvy, např. pro reklamní účely, instituce apod.*) (viz č. 158 *U černého orla*), které jsou vytvořeny pro důkladnější a přehlednější zařazení. Pokud motivace není odkryta, je jméno přiřazeno k oddílu č. 5 (*Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci*). Poté je v závorce uvedeno subjektivní zařazení, které se zdá být nejvíce pravděpodobné a je označeno hvězdičkou. Je důležité zmínit, že veškerá zařazení ke kategoriím, vyjma kategorie č. 1, kde je pojmenování zcela zřejmé, jsou zcela subjektivní.

Po analýze jmen po chalupě následuje rozbor příjmení, ta jsou rovněž řazena vždy k jedné z kategorií. Kategorie jsou převzaty od Miloslavy Knappové, jedná se o č. 1–10, doplňující kategorie č. 11 je přidána ze studie Antonína Kotíka. Analyzována jsou pouze ta příjmení, jež byla získána z jmen po chalupě, která vznikla na základě příjmení majitele stavení. Důvodem je příliš vysoký počet chalup a příjmení.

Některá příjmení je možné přiřadit k více oddílům, co se týče jejich motivace vzniku. Jsou tedy přiřazeny k jedné z kategorií a další jsou popsány v jejich výkladu.

Pro zkoumání vzniku jednotlivých příjmení a zařazení do skupiny jsou nejvíce uplatněny tyto publikace: Knappová Miloslava, *Naše a cizí příjmení v současné češtině* (Knappová, 2008); Kotík Antonín, *Naše příjmení* (Kotík, 1894); Matušová Jana, *Německá vlastní jména v češtině* (Matušová, 2015); Moldánová Dobrava, *Naše příjmení* (Moldánová, 2004); Hornung Maria, *Lexikon österreichischer Familiennamen* (Hornung, 1989); Mates Vladimír, *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení* (Mates, 2002); Beneš Josef, *Německá příjmení u Čechů* (Beneš, 1998; Beneš 2020). Jména po chalupě i příjmení, která se vyskytují v kvalifikační práci více než jednou, jsou označena písmenem (a, b, c apod).

Na závěr v oddílu shrnutí jsou přidány grafy, které umožňují lepší představu o poměru kategorií jmen po chalupě v dané oblasti. Graf č. 1 nastiňuje procentuální četnost jednotlivých kategorií jmen po chalupě v Kunžaku, do grafu jsou zaneseny kategorie 1–7. Pokud jsou dva názvy po chalupě u jednoho č.p., jsou analyzovány zvlášť, a to i u mlýnů. Pokud je jméno po chalupě stejné u více chalup, je vždy abecedně označeno a vloženo do analýzy samostatně (např. U Čechů, U Zemanů apod.). Graf č. 2 porovnává kategorizovaný výskyt jmen po chalupě s jinou obcí na území ČR. Kategorie jsou v kvalifikačních pracích rozdílné, avšak jejich podstata je obdobná a lze tedy provést srovnání. Využity jsou obdobné kategorie a z ostatních je vytvořena kategorie – jiné. Pro porovnání byla vybrána obec Proseč pod Ještědem. (Susková, 2019) Diplomová práce Andrey Suskové obsahuje podrobnější dělení do kategorií, a především vyšší počet jmen po chalupě než lze nalézt v jiných studentských textech zpracovávající jména po chalupě, např: Dubská, Sudová, Tanzerová a Žežulová. (Dubská, 2015; Sudová, 2015; Tanzerová, 2016; Žežulová, 2018). Kvalifikační práce *Příjmení a jména po chalupě v obci Proseč pod Ještědem* sloužila pro tuto práci i jako typografický vzor. U ostatních kvalifikačních prací byla jména po chalupě spíše doplňkovým údajem a srovnání by nebylo podnětné. Graf č. 3 odhaluje četnost německých a českých příjmení v Kunžaku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Onomastika

Onomastika se zabývá strukturou vlastních jmen, zkoumá především jejich vznik, funkci a realizaci ve společenských podmínkách. Předmětem onomastiky je výrazová i obsahová stránka proprií jako jazykových znaků, které mají obsah a formu. Onyma jsou jednoslovná či víceslovná „pojmenování jednotlivin daného druhu ustálené administrativním nebo užším společenským územ.“ (Haraj, 2011, 13, 18; Pleskalová, 2017)

Dělíme je na:

- 1) **antroponyma** čili jména osob (Andrea, Dobromila Květenká, Bětka...)
- 2) **pseudoantroponyma**, což jsou jména literárních postav či nadpřirozených bytostí (Růženka, Xénie, Fík...)
- 3) **zoonyma** neboli vlastní jména zvířat (Boxer, Filípek, Pajda, Mikeš, Modroočko...)
- 4) **toponyma** – názvy zeměpisné (Plavsko, ulice Hradební)
- 5) **chrématonyma** – názvy věcí, které vznikly lidskou rukou, aneb názvy institucí, uměleckých děl, výrobků apod. (Pýcha a předsudek, hašlerky, Madeta, Tuzemák, Prima cool, Netflix, apod...)

(Haraj, 2011, 16)

1.1 Antroponyma

Antroponyma jsou jména konkrétních osob nebo skupin, spadají pod bionyma, jména živých bytostí. Vyznačují se slovním druhem substantiva, přestože původ může vycházet i z dalších slovních druhů (Pavel Skočdopole). Vznikla kvůli potřebě odlišení jednotlivých osob, proto se nejdříve utvářela podle charakteristiky, metafory, nebo metonymie (Hlaváč, Zajíc), později i podle zaměstnání, postavení, události ad. (Pleskalová, 2017)

Rozlišujeme osobní vlastní jména, skupinová antroponyma a nepravá antroponyma. Do vlastních jmen osobních spadá: křestní jméno, příjmení, oficiální osobní jméno, hypokoristikum, příjmi, otčestvo¹, přezdívka, živé vlastní jméno², jméno po chalupě, fiktonym³ a pseudonym. Skupinová antroponyma zahrnují: obyvatelská jména, etnonyma, rodinná jména, skupinové přezdívky a rodová jména. K nepravým antroponymům patří: vlastní jména mytologických postav, pohádkových bytostí, alegorická vlastní jména, jména hraček a theonyma⁴. (Pleskalová, 2017)

1.2 Směřování antroponym

K modelu rodné jméno + příjmení přibývá další člen, doplňkové jméno (David Quert Hruška). Máme také dvoučlenná jména a příjmení, dokonce i z cizích jazyků, např: (Jan Svatopluk Mareš, Alena Hadravová–Peprná). (Pastyřík, 2014, 56)

Dalším parametrem pro výběr jména může být i film či seriál. Od roku 2011 se začala v USA objevovat jména jako Khaleesi či Arya, příčinou bylo odvysílání seriálu Hra o trůny. S tím souvisí také trend výběru neobvyklých křestních jmen v propojení s českým příjmením (Carmen Bulíková, Thomas Kučera). Vlivem globalizace a migrace k nám pronikla zajímavá jména jako: Viorel (rumunské jméno z názvu rostliny), Selin (turecké jméno) ad. (Pastyřík, 2014, 58–59)

1.3 Vztah apelativa a propria

Sémantické protiklady propria a apelativa mají společné funkce, avšak propria mají navíc ještě další funkce osobité, kterými se od apelativ odlišují. Příznakem proprií je tedy diference a identifikace. (Valentová, 2014, 40)

Dříve měla jména i funkci profylaktickou, která ochraňovala nositele jména před zlými vlivy (démoni, duchové apod.), nebo ideologickou (Renat/Renata = Revoljucia-Nauka-Trud [revoluce-věda-práce]. I dnes se stále setkáváme s deapelativním původem osobních jmen, a to zejména na Ukrajině a v Rusku (Aprěl [duben], Zarja [záře] ad). (Pastyřík, 2014, 57)

¹ „Ruské antroponymum odvozené z vlastního jména otce, které se užívá i v některých dalších slovanských jazycích.“ (Knappová, 2017)

² „Jakékoli neoficiální, neúřední vlastní jméno.“ (Pleskalová, 2017)

³ „Jméno přijaté k zatajení (pseudonym, kryptonym).“ (Pleskalová, 2017)

⁴ „Vlastní jména bohů a bohyň.“ (Pleskalová, 2017)

Mezi propriem a všeobecným jménem je tenká hranice, která souvisí s procesy apelativizace a onymizace. Při apelativizaci je podle Haraje proprium použito v platnosti jména všeobecného, tento jev se uskutečňuje na základě metafory či metonymie, např: (Šalamoun -> moudrý člověk; Goliáš -> silný člověk apod.). Co se týče onymizace, jedná se o proces, při kterém se všeobecné jméno uplatňuje jako pojmenování jednotliviny, např: (smutná -> Markéta Smutná; přítulný -> Karel Přítulný; neboj sa! -> Emil Nebojsa...) (Haraj, 2011, 20)

V onymických objektech se realizují různé faktory: společenské, sociální a ideologické. Prostřednictvím těchto faktorů společnost uspořádává druhy a množství onymických objektů s ohledem na politiku, ideologii a ekonomii. (Šrámek, 2016, 110)

2 Vývoj a klasifikace vlastních jmen

Vlastní jména se evidují v historických písemnostech už od pradávna, díky tomu se mohou využít i jako vzácný historický pramen. Analyzujeme je ze synchronního a diachronního hlediska. (Haraj, 2011, 13)

Diachronní aspekt propria se soustředí na původ, vznik, vývoj a modifikaci vlastního jména. Tyto znaky vykazuje například přechod z jednojmenné, později dvojjmenné, na trojjmennou soustavu. Patří sem antroponyma, bionyma, ale i urbanonyma, hydronyma, oronyma, chrématonyma ad. Aspekt synchronní se vztahuje na ohraničené období či přesný časový bod. Jedná se o standardizovanou podobu propria. (Odaloš, 2014, 22)

2.1 Vlastní jména ve starověku

Diferenciace osob byla klíčová od nepaměti, už v antice se myslitelé snažili systematicky popsat teorii vlastních jmen, byť neúspěšně. Ve středověku tohoto cíle také nedosáhli. (Haraj, 2011, 236) Přesto bylo několik zajímavých a přínosných myšlenek, které si můžeme uvést.

Stoici vymezili „vlastní jméno“ jako samostatnou jazykovou kategorii. Byli dokonce tak pokrokoví, že nevymezili jen odborný výraz „vlastní jméno“ jako označení individuálních vlastností, ale upozornili i na obsahovou část (individuum). (Haraj, 2011, 84)

Dionysis Thrax se taktéž zasloužil o významný zlom v onomastice. Ve svém *Výkladu o jménech* rozlišuje 24 druhů jmen, kategorie můžeme přirovnat k dnešním sémantickým třídám. Ačkoli jeho rozdělení není příliš ucelené, poprvé se definuje „vlastní jméno“ v rámci evropské gramatické literatury. Definice je následující: „Vlastní jméno je znakem individuální podstaty, jako například Homér či Sokrates.“ „Všeobecné jméno je znakem všeobecné podstaty, například člověk, kůň.“ (Haraj, 2011, 109)

Ani Homérovy básně nemůžeme nechat bez povšimnutí. Vyskytuje se v nich termín „eponymon“. Dalo by se říct, že eponymon je motivace pojmenování, to, od čeho jsme dané proprium odvodili. (Haraj, 2011, 241)

2.2 Vývoj diferenciacie osob

2.2.1 Nejstarší osobní jména

Důležitost diferenciacie zapříčinila potřebu pojmenovávat živé i neživé objekty. Už v pravěku byla důležitá identifikace, a proto se na našem území používala slovanská jména (př. Orel, Živan atd.). Jména často souvisela s vlastnostmi dané osoby, činností, stavem apod. Často se skládala ze dvou významových základů, např: Vojtěch = „těšitel voje“. Později se začala objevovat i jména neslovanského původu, jejich nástup souvisel s příchodem křesťanství. Dalšími příčinami byl např: obchod, války, politika, cestování ad. Mluvíme tedy o jménech biblických, řeckých, latinských, německých, germánských, románských, keltských, orientálních aj. Jména obsahovala motivace jako: duševní vlastnosti, postavení, původ aj. Například: germ. *Ludvík* znamená „slavný bojovník“. (Knappová, 2008, 5–6)

2.2.2 Křestní jméno

Křestní jméno je nedědičné, pomocí něj můžeme vytvořit oficiální pojmenování (Josef Dvořák). Termín nám přinesla křesťanská církev, jméno se dávalo na křestním obřadu a odtud se přeneslo i na jedince nekřtěné. Termín „rodné jméno“ či „jméno vlastní“ vznikl po roce 1950 kvůli onomu rozporu: „křesťanské jméno“ pro nekřtěné osoby. (Pleskalová, 2017)

V českých zemích se napříč lety používala jména:

- **Domácí:** tvořila se podle praslovanských vzorů. Jako pojmenovovací motivy sloužily duševní a fyzické vlastnosti (Miloň), činnost pojmenované osoby (Radovan), původ a bydliště (Podles) či vztah k osobám, rodině, popř. bohu (Bohumil).
- **Latinská (Pavel), řecká (Petrus/Petr) a hebrejská (Johannes/Jan):** dostala se k nám spolu s příchodem křesťanství, nejprve se omezovala na kněží, později se rozšířila i na ostatní lid.
- **Německá:** německá jména k nám pronikla od německých manželek Přemyslovců, rozšířila se na šlechtické rody (Oldřich z Hradce).
- **Židovská:** mají vlastní tradici v antroponymii (Marek, Ester).

(Pleskalová, 2011, 23–30; Pleskalová, 2017)

Společenské změny na našem území po roce 1990 přinesly nová jména, která se do té doby na našem území neobjevovala. Jedná se o jména asijská či africká, jména bývalého Sovětského svazu, i jména z náboženství islámského (Darja, Leila, Oksana, Omar, Soňa ad.). (Knapová, 2010 cit. podle Giger, 2012, 525)

Motivační podněty pro zvolení správného jména jsou zejména: rodinné zvyklosti, dobová společenská obliba, individuální podněty, náboženské vlivy, jazykové vlivy a místní zvyklosti. (Pleskalová, 2011, 104–105)

2.2.3 Příjmi

Jelikož osobní jméno jako rozlišovací kritérium později nestačilo, bylo nutné přidání dalšího diferenciativního prvku. Proto se prve užívaly varianty jména neboli různé zkráceniny, zkomoleniny (Bartoloměj – Bárta, Bártík, Bartoš). (Knapová, 2008, 6)

Příjmi se začala utvářet ve 12. století, byla to doplňková jména, nedědičná a nezávazná. V pozdější době se příjmi stalo závazným. Utvářela se ze stejných motivů pojmenování jako oficiální jména. Ve 13. století jich začalo přibývat. (Pleskalová, 2011, 50, 110)

Příjmi naznačovala např. různé vlastnosti, zaměstnání a činnosti či bydliště a původ daných pojmenovaných osob. Dále jsou uvedeny příklady a dělení podle Pleskalové, která shrnula a vyčlenila některé kategorie z publikace Svobody. Svoboda používá ke třídění příjmi klasifikaci podle Šmilauera a jeho *Soustavy českých jmen*. (Knapová, 2008, 6; Pleskalová, 2011, 70, 71)

- 1) **tělesné vlastnosti, podoba, věk, popř. i zvířata a jejich části těla** (Hlava, Starý, Dlouhý, Múcha, Vrabec, Šrám ...)
- 2) **rodinné vztahy a věkové vrstvy** (Dítko, Sirotek, Synek...)
- 3) **rostlinstvo, části rostlin** (Jahoda, Šafrán, Pleva, Šiška...)
- 4) **věci** (Ráj, Hlína, Mráz, Slunéčko, Mléko, Čepec, Požárek, Kužel, Kuše...)
- 5) **duševní vlastnosti** (Pokorný, Veselý, Práč, Jezmaso, Chudmuž...)
- 6) **zaměstnání** (Rybář, Kovář, Mlynář, Hrabě, Střelec, Husák...)
- 7) **místo, bydliště či původ** (Skalský, Hořejší, Hora, Zákostelný, Pražák...)
- 8) **činitelská a dějová** (Modlák, Budil, Hadač, Čihák...)

9) smyšlené a nadpřirozené bytosti (Anděl, Dábel, Drak...)

10) příjmy z osobních vlastních jmen (Hostislav, Sezema, Hedvika, Mandík...)

11) jiná příjmy – různá ostatní příjmy např. z abstrakt (Svár, Túha), pojmů množství (Hrstka, Smečka), časových pojmů (Sobota, Nechvíle), citoslovcí (Kukuk, Cik), číslovek (Sedmero, Jedinák), tvarů (Špička, Homole), zvukových jevů (Hlas, Pisk) atd.

(Svoboda, 1964, 189–205; Pleskalová, 2011, 70–71)

Jsou i další rozlišovací prostředky:

12) připojená jména po otci (Adamec „syn Adamův)

13) přezdívky, často s adj. „řečený“ „alias“ „zvaný“ (Kamil alias Levička – bez pravé ruky)

14) jména po chalupě, nebo také po stavení, značila místo, kde člověk bydlel, kam se přestěhoval či přiženil (Hubert na Matějkově Gruntě – Hubert Matějka)

15) domovní znamení (dům U Tří pštrosů – Jan Pštros)

(Knappová, 2008, 6–7)

Druhy příjmy:

1) šlechtická dvoujmení (Svatomír z Doudleb), tato jména byla často spojována s místem, byla zkracována a variována. Příjmy byla vyvozována z erbů, zvířat, osobních vlastností, zaměstnání apod. (Knappová, 2008, 7–8)

2) dvoujmení měšťanů a venkovanů (Prokop řečený Černá růže, měšťan Většího Města pražského), se vyskytují ve 14. st. jen zřídka. Někdy bylo těžké rozpoznat, zda je příjmy opravdu zaměstnáním daného člověka. (Knappová, 2008, 8)

Venkov začal s ustálením příjmy v dědičná příjmení až v 17. st. Vedl k tomu fakt, že spousta venkovanů měla stejné zaměstnání (zemědělství). Rozhodujícím kritériem pro změnu příjmy byla například změna bydliště. Při přibývajícím množství obyvatel bylo nutností provádět evidenci přesněji a důkladněji. V 18. století se začala vymezovat i příjmení dělnická, motivem nebyl jen druh povolání, ale i pomůcky či místo (Nebozez, Štola). (Knappová, 2008, 8–9)

Příjímí měla jisté mínus v tom, že nebyla ustálená. Jedné osobě se tedy říkalo více příjímími. Podoba příjímí se měnila, tudíž sourozenci, popř. příbuzní, měli rozdílná příjímí, což mohlo být matoucí. Příjmení – tak jak ho známe dnes – přišlo mnohem později a jeho ustalování byl dlouhý proces. (Knappová, 2008, 7)

2.2.4 Jména po chalupě

Pojmenovávání osob podle jména chalupy má v České republice stále čestné místo. Tento trend v nazývání vznikl proto, aby se jména rodin ve vesnicích snadněji rozlišila. (Matureová, 2014, 84–85)

Jméno po chalupě dostal nový majitel usedlosti podle majitele předešlého. Jméno mohl získat přiřazením, nebo pouze přistěhováním. Jména po chalupě se organizovaně začala sepisovat až v 16. století, do té doby se zaznamenávala sporadicky. Pro vrchnost byla totiž primární evidence sídel, zejména proto, že nový majitel ihned přebíral veškeré závazky k budově. Dnes už se jedná o neoficiální pojmenování využívané především na venkově. (Pleskalová, 2017)

Majtánová vyděluje příjmení po chalupě do několika skupin:

- 1) Z příjmení majitele** (U Cabalů, U Marounek, U Vondrů apod.) -> může se jednat o majitele původního či současného.
- 2) Z přezdívek, nebo rodného jména majitele** (U Mafky – podle Marie Benešové, U Kubů – Jakub Beneš)
- 3) Související se zaměstnáním majitele** (U Kovářů, U Rychtářů) Pleskalová přidává k této skupině ještě: **přímí podle živých a neživých objektů**. (Pleskalová, 2011, 119)
- 4) Podle místa nebo podle domovního znamení** (V Hospodě, U Louček)
- 5) Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci** (U Milků, U Švadleňáků)

(Majtánová, 1983 cit. podle Matureová 2014, 85–86)

2.2.5 Příjmení

Příjmení je označení jedince, jenž je členem nějaké rodiny, která nese ono jméno. Příznakem příjmení je tedy dědičnost. (Haraj, 2011, 31)

Na našem území se využívají příjmení různého původu, to zapříčinily jazykové aspekty a také mimojazykové (kulturní vlivy, války apod.) Pokud chceme nalézt motivaci vzniku příjmení, musíme vzít v potaz jeho genezi a podněty, které k ní vedly. (Knappová, 2008, 12–13)

Miloslava Knappová uvádí několik kategorií. Je zde uvedeno i to, z čeho a jak příjmení vznikala:

1) Příjmení z jmen osobních

Tato rozsáhlá skupina je u nás nejrozšířenější, právě osobní jméno bylo po dlouhou dobu jediným diferencčním prostředkem. Patří sem příjmení vzniklá z osobních jmen slovanských i neslovanských (hebrejská, řecká a latinská jména). Další skupinou jsou osobní jména německého původu, jenž pronikala na naše území od 13. století vlivem kolonizace českých zemí.

Příjmení ze jmen slovanských byla sestavena ze dvou významových základů (př. Jar- + -slav = Jaroslav). Zkráceniny a slovotvorné modifikace slovanských jmen se potom využívaly jako příjmení.

Slovanský příklad:

Jar-: jarý „bujný, silný“; Jaroslav): Jára, Járek, Jareš Jaroch, Jaroněk, Jaroš, Jarošík, Jarounek, Jarůšek, Jaruška, Jarý, Jaryš.

Z příjmení ze jmen hebrejských a aramejských:

Zachariáš („Bůh si vzpomněl“): Zach, Zachar, Zacharda, Zachař, Zachata, Zacher, Zachota, Zachula.

Příjmení ze jmen řeckých:

Prokop („průkopník, razící cestu“): Kopsa, Kopta, Koptík, Prokeš, Prokop, Prokopec, Prokoš, Prokš, Prokšík, Prokúpek, Prošek, Průcha, Průša, Průšek.

Z latinských jmen:

Florián („kvetoucí“): Florec, Florek, Florián, Floriánek, Florjáněk, Florík, Floriš, Floryk.

Germánská jména byla taktéž utvořena ze dvou základů, které se modifikovaly na našem území. Příklad: Ernest („čestný, rozhodný“): Arnošt, Arnst, Ernest, Ornest.

2) Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských

Příjmení, které vzniklo z místního jména, mělo ukazovat na původ onoho člověka. Podoba příjmení z místních jmen se objevovala už ve středověku a mnohdy poukazovala i na majetek (Jan z Chelčic, Bezkové z Dubé). Tato příjmení vznikala z názvů osad českých i německých.

Příjmení byla z názvů českých osad tvořena pomocí přípon: -ský a -cký. Janovský (Janov), Žďárský (Žďár) apod. Z německých názvů českých osad: Eger (Cheb), Šmilauer (Schmilau – Smilov u Štok), Kruliš (Krulich – Králíky). Příjmení z názvů německých osad byla například: Haller, Landsdorf, Ternbach.

Základem příjmení ze jmen národů, zemí a krajů jsou choronyma⁵ a etnonyma⁶. Původně tato označení nejspíše pojmenovávala člověka nově přistěhovalého podle oblasti, ze které přišel.

3) Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě

Tato příjmení vznikala z obecných jmen, popřípadě ze jmen pomístních. Například: Dolák (dolní část obce), Hořejší (horní část obce), Kopecký (na kopci), Zápotočný (za řekou), (nově přichozí obyvatelé) Novák, Novotný.

Z německých příjmení sem patří například: Gebauer (soused/povinovaný pěší robotou), Viewegh (průhon na pastviště), Bach (potok) ad.

⁵ Choronyma: „jména větších obydlených nebo neobydlených celků.“ (Knappová, 2008, 24)

⁶ Etnonyma: „jména kmenů, národů, označující nejčastěji původ prvotního nositele.“ (Knappová, tamtéž)

4) Příjmení vzniklá podle vlastnosti tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů

Tato příjmení vznikala z obecných jmen (původně byla utvořena ze substantiv, adjektiv, a to i z německých).

Podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla: Bradáč, Drobný, Chromý, Noha, Ryšánek apod. Z němčiny byla přejata např. tato: Klein (malý), Schwarz (černý), Weis (bílý), Lang (dlouhý) ad.

Co se týče příjmení podle duševních vlastností, sklonů apod., byla to například tato: Hovorka, Lakomý, Nemrava, Tichý, Všetečka apod. Dále pak Freud (radost), Štys (nezdvořák) aj. z něm.

Z příjmení vzniklé podle označení věku, vzrůstu a příbuzenských vztahů by sem patřila: Klouček, Mužík, Ženíšek a německá: Erben (dědic, potomek), Mádl(e) (Madel – děvče).

5) Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů

Většina těchto příjmení jsou z obecných jmen cizího původu. Jsou to např: Dvořák (svobodný sedlák/dvorský služebník), Hejduk (dráb, ozbrojený sluha), Šafář, Vladyka ad. Z jazyka německého dále např. Kaiser (císař), Pfleger (správce), Wirt (hospodář).

6) Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka (skutečné či jen zamýšlené)

Sem patří příjmení jako např: Klempíř, Kočí, Mysliveček, Neckář. Patří sem i Novák (švec šijící novou obuv), Rybář, Sládek, Uhlíř, Žák aj. Přejata z němčiny byla tato: Heger (hajný), Singer (zpěvák), Weber (tkadlec) ad.

7) Příjmení z názvů živočichů a rostlin

Tato příjmení se vytvářela z přezdivek. Tyto přezdívky byly dávány osobám podle jejich podoby se zvířaty, jejich částmi těla, nebo vztahu k rostlině či zvířeti. Příjmení byla často tvořena metaforicky. Patří sem i jména podle domovního znamení (dům U Bílého jelena - > Jelen)

Do kategorie Příjmení ze jmen savců, ptáků a dalších živočichů spadá např: Čáp, Drozd, Ježek, Kočka, Koťátko, Kos, Liška, Vydra. V této skupině příjmení docházelo často k úpravě příjmení podle nářečních jevů: Kačor, Kot, Šikora. Z těch německých by sem patřili příjmení jako: Fuchs (liška), Vogel/Fogel (pták).

U Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, plodů apod. zde máme tyto příklady: Borůvka, Cibulka, Jetel, Kopřiva, Mrkvička, Smrček, Šafránek, Trnka. Německé varianty pak: Baum (strom), Pilz (houba).

8) Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.

Tato skupina příjmení je velmi rozmanitá, vznikala často pomocí věcné souvislosti, metafor, abstraktních slov a přirovnání. Dále se utvářela podle nástrojů řemeslníků či jejich výrobků a podle domovních znamení (dům U Anděla – Anděl).

Příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů ap. Zde bychom mohli uvést příjmení jako: Bečka, Kocárek, Motyčka, Svěrák a německá: Hakl (Hacke – sekera, motyka), Korejs (Gareis – připravené železo).

V kategorii Příjmení z názvů jídel a potravinářských výrobků, pokrmů apod. se nám objevují tato: Buchta, Polívka, Topinka, Vomáčka. Něm.: Honig (med), Špak (Speck – slanina), Wurst (vuřt).

U Příjmení z abstrakt, označení přírodních a atmosférických jevů, svátků, nadpřirozených bytostí, náboženské příslušnosti apod. máme tyto varianty: Cíl, Mrákota, Pátek, Snížek, Zima, Žid. Německé příklady: Engel (anděl), Winter (zima), Gott (bůh).

9. Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů

Jedná se o příjmení utvořená pomocí slovesných tvarů (příčestí minulé, příčestí trpné), tvarů rozkazovacího způsobu, z podstatných jmen odvozených ze slovesných základů, dokonce i z celých větných celků. Tato příjmení definují různé události, děje.

Pro Moravu jsou typická zejména:

Příjmení z tvarů příčestí minulé, a to: Coufal (nář. couval), Kasal (okázale se strožil), Líbal, Nezval, Smejkal, Voplakal.

Příjmení z tvarů přítomného času a rozkazovacího způsobu, a to i ve větném spojení má např. tyto zástupci: Hlas, Kalvoda, Osolsobě, Sedl, Skočdopole.

Do Příjmení z podstatných nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů (i různé vlastnosti a sklony) patří např.: Dopita, Fučík, Kutílek, Švehla. Něm. Šverma (stněm. swermen – rojit se), Habennicht (nemám nic).

Z Příjmení složených, která vznikla z různých předložkových, adjektivních, číselných, příslovečných a větných spojení, jsou uvedena např. tato: Bezstarosti, Brzobohatý, Křivonožka, Tichošlápek.

10. Příjmení ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí aj.

Zde jde o příjmení, která se tvořila z přezdivek daných osobě podle toho, jaká slova opakovaně používala.

Z adverbí: Tenkrát, Netřeba

Z interjekcí: Cink, Kuk, Tydlitát

Jsou zde i příjmení jednoslabičná jako: Cé, Ot, Ra. Z jazyka německého by to byla příjmení jako: Recht (pravda), Richtig (správně).

(Knappová, 2008, 13–32)

Ve studii Antonína Kotíka, z roku 1894 se tyto kategorie 9 a 10 označují jako „jména složitá“, které se poté dělí na:

- 1) sloveso se substantivem, např.: příjmení *Cezpivo*, člověk, který do sebe doslova cedí pivo.
- 2) substantivum se slovesem, např.: *Markup*, ten, kdo si kupuje marnosti.
- 3) příslovce se slovesem, např.: *Straškraba*, člověk, který se neustále strašně šklebí (dříve se říkalo „krabí“).
- 4) zájmeno se slovesem, např.: *Semota*, ten, který se motá.
- 5) sloveso se slovesem, např.: *Hacmac*, příjmení pro člověka, který všechno zamotá či zhatí.
- 6) Jméno se jménem, jako např.: *Dobrohruška*, *Dobroruka*, *Psohlavec*.

7) Číslovka se substantivem: *Stočes*, člověk, který má velké množství vlasů, pačesů, má jich sto.

8) Příslovce se substantivem: *Kolbaba*, tak se říkalo hře na slepou bábu

9) Předložka se substantivem: *Bezstarosti*⁷, složenina, pravděpodobně překlad z němčiny – Ohnesorg.

10) Celé věty stažené: *Vosolsobě*

11) Nepravé složeniny: *Panhons*, příjmení pro pana Hanse/ Honse.

(Kotík, 1894, 169–173)

Ve studii se dále nachází kategorie příjmení znamenající nadávky. Sem patří například příjmení jako: *Madlafousek*, může se jevit, že je příjmení složené ze slov: madla a fousek, ale není tomu tak. Příjmení vzniklo z *matlafa*, což byl „člověk, který všechno zmatlal“. (Kotík, 1894, 173–175)

2.2.6 Přezdívky

Jedná se o vlastní jméno neúřední, ukazuje na podobnost osoby/skupiny s místem či věcí, nebo naznačuje její charakteristiku. Zároveň může být pozitivním i negativním vyjádřením. Člověk či skupina ji získává od okolního společenství, nebo si ji sám/a může vymyslet. Na rozdíl od jména má přezdívka vyjma funkce pojmenovací a identifikační, funkci expresivní. Přezdívka se těžko rozeznávala od příjmi, jelikož se tvoří od stejných motivů pojmenování, až do doby, kdy se ustálilo příjmi a přezdívka zůstala neoficiálním pojmenováním. (Pleskalová, 2011, 51, 74; Pleskalová, 2017)

Přezdívky podle M. Knappové řadíme do několika skupin. První skupinu čerpá z publikace J. Svobody, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*.

1) Sémantika apelativních základů staročeských osobních jmen.

- a) Zaměstnání (Sluha)
- b) Činnost, charakteristika osob (Pivek)
- c) Vlastností tělesných, zevnějšku (Krasoň)

⁷ Toto příjmení najdeme i u jedné z postav v knize *Holky z první pětky* od Vojtěcha Steklače. (Steklač, 2000)

- d) Vlastností povahových (Vesel)
- e) Pořadí zrození, časových pojmů (Osmík, Sobotka)
- f) Rodinných vztahů (Syn)
- g) Věkové vrstvy (Robě)
- h) Národní, územní apod. příslušnosti (Slověn)
- i) Bytost smyšlená (Skřet)
- j) Části těla (Nosek)
- k) Zvířete (Sova)
- l) Rostliny (Suk)
- m) Předmětu, výtvoru (Pásek)
- n) Jevů geografických (Morava)
- o) Jevů přírodních (Sněh)
- p) Různých abstrakt (Zloba)

2) **Apelativa**

- a) Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele (Cvalda, Mlátička, Štafle, Tukan, Zrzka)
- b) Přezdívky označující duševní, charakterové apod. vlastnosti (Čúčo – pije, Mrzout, Satanka, Slepice)
- c) Symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi (Kosa – kosil hráče, Řeznice – otec je řezník)

3) **Jiné onymické systémy**

- a) Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele (Adidas, Barbie, Lenor – hezky voní)
- b) Přezdívky označující duševní, charakterové apod. vlastnosti (Viktorka – ječí, Copperfield – kouzlí)
- c) Přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené současné postavě (Vašut, Radar – M*A*S*H)
- d) Přezdívky motivované rodným jménem nositele (Lucie – Lučina, Nikola – Pikola)

4) **Podle příjmení nositele** (Černý – Black, Demetrová – Decimetr, Krátký – Kraťas)

(Knappová, 1999, 82–88)

2.3 Antroponomastika a socioonomastické aspekty

V socioonomastice zkoumáme vlastní jméno s ohledem na společenský život. Volba vlastního jména je formována z hlediska společenského. Rodná čili křestní jména se mohou uzpůsobovat podle jazykových a mimojazykových poměrů. (Knappová, 2014, 33)

Tyto poměry u křestního jména mohou být různé, př.:

1) Právní usměrnění

Jméno se musí nacházet v pravopisném systému, dále není možné si vymyslet neexistující nové jméno. Do matriky tedy nelze zapsat vědecká jména, umělecká jména, přezdívky, jména zkomolená, zdobnělá, domácká ad. Taktéž je nelze použít ani jako jména druhá. Některá domácká jména, která splňovala jazykové podmínky, byla však časem zoficiálněna, např: Jarek, Ondráš a Amálka. (Knappová, 2014, 33–34)

2) Mimojazykové/sociální aspekty

Na toto místo se řadí rodinné tradice: pojmenování podle rodiče (otec Karel, syn Karel), podle abecedy (Adam, Bára, Cecílie), stejný monogram (David, Denisa, Dušan), stejná délka jmen (Hana, Jana), stejné zakončení (Jaroslav, Svatoslav) apod. Někdy je snaha oživit jména používaná dříve (Miloň, Prokop, Kordula). Rozhodující je i módní vlna, náboženství, etnika, kultura apod. (Knappová, 2014, 35) Vybraná jména podnítí například starý zákon (Rút, Jonáš, Ester). Vysokoškolsky vzdělaní rodiče často volí jména významných osobností z umění, literatury či jiných odvětví. (Březinová, 2022, 66) U rodin z nižších sociálních poměrů se příznak pojmenování často inspiruje u oblíbených zpěváků, herců či sportovců apod. Pojmenováním můžeme taktéž vyjádřit svůj politický protinázor, příkladem může být volba cizích jmen v bývalé NDR. Nebo naopak jménem můžeme obhájit své vlastenectví a zvolit jména jako Přemysl, Božena a Šárka, jak tomu bylo v pseudonymech v čase NO. (Šrámek, 1999,101,102, 112)

U příjmení je ustanovený standardizovaný zápis podoby ženského příjmení v souladu s národní mluvnici. Zápis v mužském tvaru je možný pro cizinku, občanku s trvalým pobytem v zahraničí, nebo pokud je manžel dotyčné cizinec či pokud je ona sama jiné než české národnosti. Nepřechýlená podoba příjmení u žen je nyní módní záležitostí, viz (Smetana, Robinson apod.). Je také možné si ponechat své rodné příjmení a zároveň přijmout manželovo, přestože to místy působí značně komicky (Konvalinka Průšová). Příjmení nemusí dodržovat pravidla pravopisu, jedno příjmení má tedy více variant (Procháska, Procházka, Prochazka, Prochaska). Příjmení může být změněno z vážných důvodů, je však zřejmé, že volba nového příjmení musí splňovat určité požadavky. (Knappová, 2014, 36)

Př: Ocásek – jedná se o směšné příjmení, dochází tedy ke změně na Květenský. Takto mohou vznikat nová příjmení, která zatím neměla v dané zemi dědičnou tradici.

Je důležité pamatovat na funkci proprií, a proto se vlastní jména, až na výjimky, nepřekládají. Příkladem může být překlad Jana Husa do angličtiny a němčiny: John Goose či Johann Gans, najednou proprium ztrácí svou funkci. Stejně je tomu tak i v obráceném překladu, tedy do češtiny: americká herečka Audrey Hepburn jako Audrey Vysokomohylová. (David, 2022, 25)

3 Historie Kunžaku a jeho částí

3.1 Město Kunžak

Kunžak leží na rozhraní Rakouska, Čech a Moravy jihovýchodně od Jindřichova Hradce. Nejdříve existovalo jen předměstí Kunžaku, osada Velké Podolí, po nějaké době se k němu přidalo ještě Malé Podolí. Není zcela jasné, kdy přesně bylo město založeno, poprvé se objevuje jako Cunsek v roce 1288, jde o starý tvar slova *Königseck*. Výraz *Kuniges/Königs* znamená „králův“ a část *ecke* představuje „roh“, „kout“, „hrot“. V přeneseném významu dostává sloučení těchto dvou slov význam „karlovský klín“. Přemysl Otakar II. chtěl nejspíš vrazit klín do panství Vítkovců, vytvořit opěrný bod, a proto založil toto město právě s tímto názvem. V dávných dobách byl Kunžak proslulý dobytčími a koňskými trhy. (Medek, 1971, 4–5; Obec Kunžak, 2024; Profous, 2011, II., 451)

Kunžak poměrně často měnil krajské zařazení. Od druhé poloviny 13. století do roku 1751 spadal pod Bechyňský kraj. Od roku 1751 do roku 1849 náležel ke kraji Táborskému. V roce 1850 patřil k Budějovickému kraji a od roku 1960 už spadá pod Jihočeský kraj. Kunžak se nazýval původně Kumžak, v roce 1923 se přejmenoval do dnešní podoby. (Hála, 1988, 151–152)

Největší vrchol České Kanady je Vysoký kámen (738 m), říká se mu i Markův, z něm. *Markstein*, což znamená „hraniční kámen“. Rozprostírá se 6 km od Kunžaku. (Krafková, 2001, 13) „V 16. století přes vrchol vedla hranice pražské, olomoucké a pasovské diecéze⁸. V první polovině 19. století byl na nejvyšší skále vztyčen sloup označující triangulační bod, který pomáhal při měření vzdáleností.“ (Cukr, 2007).

3.2 Historie Kunžaku

Kunžacko stejně jako Novobystřicko spadalo dlouhou dobu pod biskupství v Pasově. Při budování českého státu nebyly pevně definované hranice, a vedly tudíž středem pohraničních hvozdu. Předkové se usadili prvně ve vnitrozemí, kde byla mnohem úrodnější půda, později, koncem 12. století, osidlovali i pohraničí. (Hála, 1988, 15)

⁸ Diecéze je správní jednotka katolické církve. V ČR máme 8 biskupství. Jedná se o podobné členění jako rozdělení státu na kraje. (Arcibiskupství Olomoucké, 2024)

Kunžak byl založen kousek od zemské hranice u vsi Podolí, pravděpodobně to bylo kolem roku 1265. Kunžak v tomto období patřil pod královské město Telč na Moravě. Roku 1339 získal panství v Telči – včetně Kunžaku – Oldřich z Hradce a v roce 1354 ho dědičným právem získal Heřman z Hradce. (Hála, 1988, 16)

Zatímco za vlády Jindřicha IV. panství jen vzkvétalo, jeho syn a pokračovatel Adam I. z Hradce stál za jeho úpadkem. Poté vládl Adamův syn Jáchym a později bratr Jáchyma Zachariáš, jehož vládě se přezdívalo: „zlatý věk“. Zachariáš nechal roku 1575 vybudovat nejrozsáhlejší rybník v okolí, Komorník, jehož rozloha činí 56 ha. (Hála, 1988, str. 17–20; Krafková, 2001, 27)

V okolí byl hojný počet dalších rybníků, dokonce tolik, že se říkávalo, že na každý den v roce připadá u pánů z Hradce výlov jednoho rybníka. Po Zachariášovi vládl jeho synovec Adam II. z Hradce, po něm jeho syn Oldřich, avšak panství spravoval Vilém Slavata, který později i vládl. Bohužel za jeho vlády Kunžak příliš neprosperoval, a tak jeho obyvatelům přetekl pohár trpělivosti a vzepřeli se proti vrchnosti roku 1624. (Hála, 1988, 20–23)

V období třicetileté války utíkali obyvatelé Kunžaku do lesů, město bylo poloprázdné. Členové hradecké ochranné stráže okrádali obyvatele Kunžaku, kteří zde zůstali. Místní obyvatelstvo sužovala obrovská bída a někteří se rozhodli pro odchod z Kunžaku. (Hála, 1988, 23–24)

Slavatové vládli od roku 1604 až do 1693, panství se skládalo z Jindřichova Hradce, Nové Bystřice, Chlumu, Červené Lhoty, Telče, Kunžaku, dále ze Studené, Slavonic, Strmilova a Stráže. Když Slavatové vymřeli, správní celek se rozdělil na několik panství s více majiteli. Kunžak spolu se Studenou a Telčí připadl Lichtenštejnům. Od roku 1693 Kunžak fungoval jako samostatné panství, pod které spadalo ještě 11 obcí, konkrétně: Bořetín, Budkov, Člunek, Leština, Lomy, Mosty, Rozkoš, Strmilov, Střížovice, Suchdol a Vlčice. (Hála, 1988, 25, 28, 29)

Po zrušení poddanství roku 1848 se z několika panství zrodil jindřichohradecký okres. Na konci 19. století a začátkem 20. století město začalo vzkvétat, zakládaly se různé spolky, organizovaly se aktivity, rozvíjela se kultura, hospodářství apod. Bohužel idyla byla narušena první světovou válkou, zahynulo 51 mužů z Kunžaku a okolních částí. Počátek třicátých let a hospodářská krize přinesly nezaměstnanost. Pletařský průmysl nestačil zaměstnávat dostatek občanů Kunžaku a byly obavy, že dojde k zastavení výroby. Krize zapříčinila i zrušení kulturních akcí. (Hála, 1988, 41, 55, 58, 65)

Mnichovská dohoda pro obyvatele Kunžaku znamenala drastickou situaci, okupační oddíly se přesunuly na kunžacké katastrální hranice a obsadily Terezín, Mosty, Kaproun a Lomy. Kunžak se vlivem změny hranic proměnil v pohraniční město, utrpěl ztrátu dopravního spojení a lesů. V roce 1939 se z důvodu germanizačního nátlaku začaly vyřazovat z kunžacké školy knihy, které byly „závadné“ pro režim. Nejprve se vyřadilo 69 knih a při druhé kontrole ještě dalších 75. Roku 1940 byla zlikvidována socha na počest padlým z první světové války. (Hála, 1988, 70, 72, 73, 75)

V roce 1949 se začaly znárodnovat místní firmy a živnosti. Jelikož na 500 obyvatel připadal jeden hostinec, šest hostinců se zrušilo a zůstaly už jen tři: U Švehlů, Čechů a Frühbauerů. Jen během roku 1949 ukončilo svou činnost 22 soukromníků, obchod se smíšeným zbožím zůstal jen J. Procházkovi, další živnosti byly zrušeny v roce 1952. (Hála, 1988, 82, 83, 85)

Roku 1998 objevil Dr. Petr Pravec planetku. Dr. Pavel Spurný navrhl, aby se tato nová planeta pojmenovala Kunžak. V roce 1999 návrh schválila komise Mezinárodní astronomické unie v Cambridge. Kunžak se pyšnil astronomickými aktivitami a malou hvězdárnou, proto bylo navrženo ono pojmenování nové planetky. Jedna z planet dokonce nese název po Ladislavu Schmiedovi, amatérskému astronomovi z Kunžaku, jehož vášní je pozorování slunce. (Krafková, 2001, 53)

3.3 Místní části Kunžaku

3.3.1 Kaproun

Kaproun, místo, kde byl Jára Cimrman vyhozen z vlaku, leží cca 5 km jižně od Kunžaku. Původní název zněl *Kaltenbrunn* z německého *Kaltprun*, což znamená „studený pramen.“ V 15. století se osada přejmenovala na *Kalprun* a v 16. století na *Koproun*. Od poloviny století 17. do vzniku ČSR byl název německý – *Kaltenbrunn* (česky *Kaproun*), protože celé 18. a 19. století byla tato obec řazena k německým. Česká škola, menšinová, se zde založila až v roce 1920. Soužití Čechů a Němců v této oblasti nebylo vždy růžové. V době mnichovského diktátu byl Kaproun oddělen od ČSR. Pozdější odsun Němců znamenal pro Kaproun příchod nových občanů. (Hála, 1988, str. 109)

3.3.2. Mosty

První písemný záznam o Mostech pochází z roku 1383. V obci byly často opuštěné domy, za dob třicetileté války tudy projížděli různí vojáci, kteří způsobovali materiální škody, obyvatelstvo proto raději utíkalo do lesů. Od roku 1790 byly Mosty známé pod jménem *Dämmerschlag*, název znamená „Dämmerova paseka“, či „paseka, kde sídlí dělníci pracující na hrázi, popř. rybníkáři“. Sousloví je odvozené od slova *Dämmer*, tzn. „ten, kdo staví hráze z klacků přes močály, tzv. hatě.“ V Orthově Topografickém slovníku z roku 1870 najdeme obec pod názvem *Temerschlag*. (Hála, 1988, str. 110–111; Profous, 2011, III., 136)

Mezi chloubu Mostů patří vzácné mokřady, rašeliniště a jiná místa, kde se vyskytují vzácné druhy rostlin, které jsou přírodně chráněny. Nesmí se zde tudíž provádět žádné činnosti, které by narušily prostředí a hydrologické podmínky. (Územní plán Kunžak, 2019, 6–9)

3.3.3 Suchdol

Suchdol se nachází pod kopcem Kníže cca 5 km na východ od Kunžaku, spadá pod něj od roku 1964. Vznik názvu je zahalen tajemstvím, avšak říká se, že je v něm schováno jméno majitele *Suchý dol* z kolonizačního období. Suchdol se poprvé v dochovaném písemnictví objevuje v roce 1373. (Hála, 1988, 115–116)

Kousek od Suchdola, po modré stezce, leží bývalý viklan Trhan. Dříve se tento balvan dal rozhoupat, jednou byl však rozviklán natolik, že se vychýlil z těžiště a navždy ustrnul. V kameni jsou tzv. *čertovy lavory* či *věštecké misky*, což jsou jakési prohlubně eliptického tvaru, které nejspíše zapříčinila eroze. Proslýchá se, že do misek kape živá a mrtvá voda a že na kameni řádili čerti. (Česká Kanada, 2024)

3.3.4 Terezín

Menší vesnici Terezín najdeme v nadmořské výšce 660 metrů jihovýchodně od obce Kunžak. V roce 1723 byl založen Petrov, poplužní dvůr, který byl přiřazen ke Kunžaku. Vesnice Terezín vznikla kousek od něho v roce 1810. Název měl v písemnostech ještě 2 varianty, a to Terezínov a Teresienstein. Vypráví se, že název souvisí s příjezdem Marie Terezie, která údajně v roce 1753 projížděla Kunžakem a byla ubytována „U Počtů“ (č. p. 93). Z Terezína odtéká voda do dvou moří, konkrétně do Severního moře a Černého moře, nachází se zde totiž hlavní evropské rozvodí, které leží přímo na plechové střeše první usedlosti. (Hála, 1988, 118; Medek, 1971, 5; Krafková, 2001, 24)

3.3.5 Valtínov

Obec vznikla cca v roce 1358 a nesla německý název Walterschlag, nicméně českých osadníků byla většina, a tak si vesnici pojmenovali Valtínov. Stejně jako Kunžak střídala obec často zařazení k okresům, patřila k Telči, Dačicím a dnes k J. Hradci. Na rozsáhlé louce ve Valtínově se nachází chráněné jalovce, které od roku 1987 patří pod přírodní památku. (Obec Kunžak, 2024; Turistika, 2005)

3.3.6 Zvůle

Zvůle se rozprostírá kolem stejnojmenného rybníka, který vybudovali Krajíři z Krajku v 16. století. Nacházel se zde tzv. „pstruhový potok“, ve kterém bylo velké množství pstruhů a dalších ryb, které se posílaly na dvůr v J. Hradci. V roce 1961 zde žilo pouhých 18 obyvatel. Název vznikl diftongizací slova *zvóle* na *zvuole* a následnou monoftongizací ze *zvuole* na *zvůle*. Slovo *zvóle* znamenalo „zaručenou svobodu, právo“, vesnice byla totiž osvobozena od roboty, dávek apod. Ve Zvůli se nachází 450 let starý buk, jehož obvod kmene činí 564 cm. (Zvóle, 2006–2024; Hála, 1988, 120; Obec Kunžak, 2024; Krafková, 2001, 36)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Kategorizace jmen po chalupě

Jména po chalupě jsou seřazena dle číselného značení domů v obci podle dokumentu ze soukromého archivu paní Krafkové. Jedná se čistě o obec Kunžak, nikoli o ostatní části obce. Stavení, která nemají jméno po chalupě, nejsou záměrně uváděna, materiál obsahoval 314 domů. (Susková ve své práci *Příjmení a jména po chalupě v obci Proseč pod Ještědem* udává i prázdná stavení, avšak celkově má chalup 149.) (srov. Susková, 2019)

Jednotlivá jména po chalupě jsou vždy přiřazena k jedné z kategorií. V dělení jmen po chalupě jsme se inspirovali u Majtánové. Kategorizace je doplněna o kategorie č. 6 a 7⁹.

Pokud nebyla zjištěna motivace, jméno je přiřazeno k oddílu č. 5 (*Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci*) a v závorce je uvedeno subjektivní zařazení, které se zdá být nejvíce pravděpodobné a je označeno hvězdičkou.

JEDNOTLIVÉ KATEGORIE

1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývací osoby
2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele pobývací či jinak spřízněné osoby
3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele
4. Podle místa nebo podle domovního znamení
5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci
6. Jména z obrazných pojmenování a symbolů
7. Jiné, uměle vytvořené názvy, např. pro reklamní účely, instituce apod.

⁹ Původní kategorizace Majtánové: 1) Z příjmení majitele 2) Z přezdívky nebo rodného jména majitele 3) Související se zaměstnáním majitele 4) Podle místa nebo podle domovního znamení 5) Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci (Maturová, 2014, 85–86)

Č. 2) U Zemanů a.

- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele*

Bývala zde dočasně lesní správa, od 1974 do roku 1975. Předtím tu pan Šicner provozoval řeznictví, později byl však dům demolován, aby se mohla rozšířit silnice na Strmilov. Bydleli zde Winklerovi, příjmení Zeman v této budově nezjištěno. Název po chalupě je tedy dán zřejmě podle dřívějšího majitele Martínek Josef, nar. 1875, který zde provozoval menší hospodářství – *zeman* = „vlastník svobodného pozemku“ (Hála, 1988, 153; Sčítání, 1921, [7]; Zeman, 2011; Krafková SA, 2024)

Č. 3) U Pešků (Peškova chalupa)

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Jméno po chalupě vychází z příjmení majitele, kterým byl Pešek. Předtím zde fungovala škola. Údajně měl pan František Šicner řeznictví i zde. (Hála, 1982, 4; Krafková SA, 2024)

Č. 4) U Andresů

- 2. *Z přezdívký, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby*

Bydlel zde pan František Šicner, povoláním řezník. Jméno po chalupě pochází od jeho přezdívký, říkalo se mu *Andres*. V roce 1976 byl dům zdemolován kvůli rozšíření silnice ke Strmilovu. (Popelová, 1973, str. 12; Hála, 1982, 4; Krafková SA, 2024)

Č. 5) U Křížů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Název souvisí s příjmením, bydlela tu rodina Křížova. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 6) U Krumlíků, U Rozporků

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Zde se jedná o motivaci z příjmení majitelů, bydleli zde jak Krumlíkovi, tak Rozporkovi. V domě byl od roku 1875 výčep piva a kořalky. (Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 12) U Zítků

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **

Zde se nepodařilo zjistit důvod motivace pro jméno po chalupě. Bydlela zde rodina Zámečnicků a Fialů. V domě byla mechanická tkalcovna, roku 1949 se zde vybudovala dřevovýroba, vyráběly se zde hrábě a ramínka. *U Zítků* byl také název pro zde zřízený hostinec, předtím pro místní prodejnu pečiva a cukrářských výrobků. Na začátku 19. století zde bydlel Sklenka Matouš, který měl cihlářství, je proto možné, že název „U Zítků“ je odvozen právě od tohoto povolání (Cihly -> zeď -> U Zidků) a došlo k záměně konsonantů „d“ za „t“. Mnohem pravděpodobnější motivací by bylo odvození z příjmení nějakého dřívějšího majitele Zítky, avšak toto příjmení nebylo u stavení zjištěno. (Hála, 1988, 136, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 13) U Kryzanů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Tady se jedná o pojmenování jména po chalupě podle příjmení majitele, tím byl Kryzan Václav. (Krafková SA, 2024)

Č. 17) Mlýn Michalů(v), Fáků(v), Kešnerů(v)

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (všechny 3 názvy)*

Nejstarší z těchto tří názvů je Michalů/v, jedná se pravděpodobně o dávného majitele (cca 1832), pojmenování podle něj nese i ulice Čechova, které se lidově říká *Michalovská*. Rodina Fákova vlastnila mlýn od roku 1879 do 1912, potom patřil rodině Kešnerů od roku 1915 do roku 1951, poté byl mlýn zrušen. Za mlynáře Kešnera se zde v období první republiky zpracovávala perleť na knoflíky. (Hála, 1988, 158, 159, 164; Krafková SA, 2024)

Č. 18) U Třetinů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Název podle majitele Martina Třetiny. (Krafková SA, 2024)

Č. 19) U Müllerů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Bydlel zde Müller Jan, který vlastnil a provozoval trafikou. (Hála, 1982, 16; Krafková SA, 2024)

Č. 23) U Šosáků

- 2. *Z přezdívký, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby*

Zde se jedná o hospodskou přezdívkou majitele domu, přezdívkou zdědil následně i syn. Oba měli zálibu v alkoholu. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 29) U Zemanů b.

- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

Název po chalupě je v tomto případě motivován provozovanou živností, stavovskou hierarchií. Bydlela zde rodina Winklerova -> Vinklerova, která zde v 19. století provozovala své hospodářství. Výrazem zeman se označoval majitel vlastního svobodného pozemku či se takto expresivně nazýval bohatý statkář. (Zeman, 2011; Sčítání 1–50, 1869, [78]; Krafková SA, 2024)

Č. 34) U Malíků

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Jméno po chalupě podle majitele, Malík Bartoloměj. (Krafková SA, 2024)

Č. 39) U Beranů, U Švarců

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Zde se jedná o jména po chalupě od dvou majitelů, cca 1857–1914 Schwarzovi, po nich rodina Beranova. (Krafková SA, 2024)

Č. 44) U Málků

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Jméno je motivováno od příjmení majitele, Josef Malek. Rozdíl je v kvantitě samohlásky, u jména po chalupě je dlouhé „á“, u příjmení majitele je krátké „a“. (Krafková SA, 2024)

Č. 50) U Provazníků

- *3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

Bydleli zde Dvořákovi, Bednářovi, Martínkovi aj. Dvořák Antonín byl provaznický mistr, zde je příčina motivace pro toto jméno po chalupě čili podle povolání/řemesla. (Krafková SA, 2024)

Č. 54) U Urbanů, U Švorců

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*
- *5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (6. Jména z obrazných pojmenování a symbolů) **

První název po chalupě pochází od majitele Františka Urbana. Druhý název není zcela zřejmý, může se jednat o finanční problémy některého z předchozích majitelů. (Krafková SA, 2024)

Č. 56) U Mallatů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Toto stavení nese název po majiteli K. Mallatovi. Později zde bydlel Krumlík František, obchodník s dobytkem. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 60 U Kubínů a.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Bydlela zde Katharina Kubin s rodinou cca kolem roku 1802, odtud motivace pojmenování. (Krafková SA, 2024)

Č. 64 a 65 Vysoké zápraží

- *4. Podle místa nebo podle domovního znamení (oba domy)*

Jedná se o dva domy, název je motivován dle vysokého zápraží u domu. V domech pobývali Martínkovi. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 70 U Hausrů, U Valentů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Majitelem byl cca kolem roku 1889 Hausser Tomáš, název po chalupě je počestělý, jedná se tedy o bohemizaci příjmení Hausser podle majitele Tomáše Haussera. Později, 1914 je vlastníkem stavení pan Valenta. (Krafková SA, 2024)

Č. 71 U Dlubalů

- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby

V tomto stavení bydlela rodina Roškova. Václav Roška byl prvním místovedoucím národního souručenství, dále zde bydlel rolník Václav Roška a Karel Roška, řečený *dlubal*. Jméno po chalupě tedy vychází nejspíš z přezdívky obyvatele domu, Karla Rošky. (Hála, 1988, 161; Krafková SA, 2024)

Č. 72 U Šťastnejch

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Zde se jedná o motivaci z příjmení majitele, bydleli zde Schönhausovi. Kalk příjmení je „pěkný dům“, avšak příjmení po chalupě si místní upravili a počestili. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 76 U Šlechtů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Roku 1845 zde bydlel pan Šlechta Antonín, psáno Schlechta, 1889 pak Šlechta Václav, jenž byl pekařem a měl pekařství v Žižkově ulici, později se odstěhoval do Jindřichova Hradce a pekařství přesunul. Jméno po chalupě je motivováno příjmením majitele. Určitou dobu zde měl své holičství Karel Mátl. (Hála, 1982, 3, 7; Krafková SA, 2024)

Č. 78 U Heřmánků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Jméno po chalupě U Heřmánků vzniklo dle příjmení majitele, Heřmánek Josef (1829). (Krafková SA, 2024)

Č. 89 U Pulbírů

- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby

Mohlo by se zdát, že stavení *U Pulbírů*¹⁰ nese název podle místní holírny¹¹. Holírna se tu nacházela, avšak nejednalo se o holičskou živnost. Skutečnou motivací pro jméno po chalupě je přezdívka rodiny, která zde dříve bydlela. Její členové byli menšího vzrůstu a měli zálibu v alkoholu. (Krafková SA, 2024)

Č. 91 U Fejtlů, U Točků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby
- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby

Na tomto místě se nacházel hostinec, říkalo se mu *U Fejtlů* a lidově *U Točků*. Příjmení nacházející se u tohoto stavení jsou: Feytl, Válová, Lorenz, Černý aj. První název je tedy motivován dle příjmení majitele. Pořádaly se zde časté pouťové zábavy a roku 1909 zde byla četnická stanice. Motivace druhého názvu je utvořena podle bývalé místní živnosti, hospody. Činitelské jméno „točik“ bylo utvořeno mutací ze slovesa „točit“ čili „ten kdo točí pivo“ -> „točik“. Jednalo se o přezdívku majitele. Dnes nese podobný název pension *U Točika*, který se nachází v Kunžaku č. p. 184 na rohu dvou ulic (Nová, Hradecká). (Hála, 1982, 31; Hála, 1988, 131; mapy.cz; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 92 U Procházků a.

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Vlastníkem domu byl Jan Procházka (1906). Od roku 1914 zde pobývaly i další rodiny. Roku 1928 stavení znovu vlastnil pan Procházka, majitel obchodu a trafiky, avšak prodával i vápno. Za nějaký čas, v roce 1951, se zde zřídila školní stravovna. (Hála, 1988, 84; Hála, 1982, 7, 16, 18; Krafková SA, 2024)

¹⁰ „Pulbír, holič“ (Pulbír, 2011)

¹¹ „Holírna, živnost holiče“ (Holírna, 2011)

Č. 93 U Počtů, U Pekařů a., U Vosolsobů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby
- 3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele
- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Dříve se zde nacházel hostinec, říkalo se mu nejprve *U Počtů*, poté *U Pekařů*, a nakonec *U Vosolsobů*. Údajně se zde nacházela stanice koňského spřežení c. k. *Počty*, odtud první z názvů. U stavení je veden i hostinský Šavrda Oldřich, který byl povoláním pekař, to vysvětluje motivaci druhého jména. Hostinec roku 1885 vlastnil Jan Vosolsobě, odtud motivace posledního názvu. Vypráví se, že zde strávila noc Marie Terezie, doloženo to však není. Také se zde hrála představení místního divadla Havlíček. (Hála, 1982, 5; Hála, 1988, 52, 118, 139, 162; Krafková SA, 2024)

Č. 94 U Kopačků a., U Karlů, U Čechů a.

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby
- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby
- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Další dům, který nese hned tři pojmenování: název *U Kopačků* se vztahuje k prvnímu majiteli Ferdinandu Kopačkovi (1857), zbylé dva názvy jsou utvořeny podle následného majitele, kterým byl Karel Čech (1914), z toho pak *U Karlů*, nebo *U Čechů*. Nacházel se zde největší sál v okrese po Jindřichohradecké Střelnici, často se zde pořádala pouťová zábava. V roce 1962 zde byla otevřena nová restaurace s názvem *Struha*. (Hála, 1988, 169; Hála, 1982, 5, 31; Krafková SA, 2024)

Č. 97 V Bosně a.

- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby

Šicner Karel (*1894) byl voják a zároveň samostatný obchodník. Motivace by mohla být odvozena z jeho vojenské činnosti, hodně vojáků za dob R–U bylo posíláno právě do Bosny. Název po chalupě byl však motivován jinak, a to jeho obchodní činností, jelikož „bosňák“ se dříve říkalo podomnímu prodáváči, který prodával drobnější zboží, opravoval hrnce či brousil nože. (Janotka, Lihart, 1984, 165; velkavalka.info, 2024; Sčítání, 1921,[135]; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 100 U Procházek b., U Pekařů b.

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby
- 5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele) *

Název ukazuje k majiteli Janu Procházkovi 1926. Jan Procházka byl obchodník, choval prasnice a prodával selata. Nepodařilo se odhalit motivaci pro druhý název. Pekařské povolání u tohoto stavení není uvedeno, avšak je možné, že některý z minulých majitelů provozoval pekařskou živnost. Zároveň zde mohla dříve pobývat rodina Pekařova. (Hála, 1982, 10, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 102 U Příbylů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Toto jméno po chalupě nese název podle majitele, tím byl František Příbyl (1814). Jméno po chalupě je psáno s tvrdým „y“, avšak příjmení majitelů se uvádí podle dobového pravopisu, tudíž je psáno různě. (Krafková SA, 2024)

Č. 104 Myší díra a.

- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněných osob

Bydlel zde Kraška Jan, později pak Jan Rojík, jenž měl za manželku dceru Bendřicha Nováka, kterému se přezdívalo *Myšák*. Přezdívku si pan Novák vysloužil kvůli velikosti svého domu. Údajně byl tak malý, že rodina nemohla sedět spolu ani v kuchyni, alespoň jeden člen rodiny musel sedět na zápraží. Je zde vidět, jak se jméno po chalupě snadno rozšíří na další osobu, konkrétně na dceru pana Nováka, která byla nazývána „Myšačkou“. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 105 U Pospíchalů

- 5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) *

Nepodařilo se zjistit motivaci tohoto pojmenování, bydlela zde rodina Kovářova a po čase byl dům zdemolován. Mohlo se jednat o motivaci podle příjmení dávného majitele či podle jeho vlastnosti (rychlost, častý spěch, dříve jedná, nežli myslí), popř. i podle jeho zaměstnání, ve kterém mohl být ve skluzu. (Krafková SA, 2024)

Č. 107 U Kopačků b.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Jméno *U Kopačků* získal dům podle majitelů, kterými byli Kopačkovi, vlastnili obchod, trafikou. (Hála, 1982, 7, 16; Krafková SA, 2024)

Č. 108 U Čechů b.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Znovu máme název *U Čechů* (první název č. p. 94), zde pochází od majitele Františka Čecha, který byl obchodníkem. Karel Mátl měl v tomto domě holičství, poté ho přesunul do domu č. p. 76. (Hála, 1982, 7; Krafková SA, 2024)

Č. 111 U Šelů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

V tomto domě se podle zdroje konaly spiritualistické seance, název však pochází od majitele domu, Jana Šela (1851). (Hála, 1982, 22; Krafková SA, 2024)

Č. 112 U Pokorných

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Toto stavení má motivaci ve jméně majitele Jana Pokorného. Jan Pokorný měl menší pletárnu, pletl svetry apod. Říká se, že i zde se konaly spiritualistické seance. (Hála, 1982, 5, 22; Krafková SA, 2024)

Č. 113 mlýn U Šrámků, Vospělů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby (oba názvy)*

Mlýn vlastnil původně Schrámek, později Vospěl Josef (1914), který byl zároveň mlynářem. Podle Šrámků nese název i místní kopec, údolí a rybník. Mlýn byl v roce 1951 zrušen. (Hála, 1988, 159; Hála, 1982, 16; SRG PŠ, 2000, 17, 36; Krafková SA, 2024)

Č. 114 Barchaníkova chalupa / U Barchaníků

- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele*

V roubené Barchanikově chalupě se údajně dříve vybíralo mýto. Motivace ke jménu *Barchaníkova* chalupa vychází z povolání. *Barchaník* byl dřívější název pro „tkalce“, který snoval len s bavlnou. Podle sčítání lidu zde v 19. století bydlel Buchnner Josef, který měl tkalcovství, název tedy zřejmě pochází z jeho provozované živnosti. (Hála, 1988, 160; Janotka, Linhart, 1984, 165; Sčítání, 1869, [38]; Krafková SA, 2024)

Č. 129 U Melicharů

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby) **

Nikdo s příjmením Melichar zde nebydlel, pobývali zde pouze: Martínek Jan (1858), Procházka Johann (1795), Švehla a Chládek. Není tedy jasné, od čeho název vznikl. Mohlo se jednat o příjmení některého z majitelů, nebo o přezdívku. (Krafková SA, 2024)

Č. 140 Myší díra b.

- 2. *Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby*

Znovu se objevuje název *Myší díra*. Zde bydlel obuvník Novák Bedřich, zvaný *Myšák* (zmíněn již u chalupy č. 104 – majitel Rojík, manžel dcery zde uvedeného Bedřicha Nováka). (Hála, 1982, 14; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 142 V Ráji

- 6. *Jména z obrazných pojmenování a symbolů*

U stavení je vedena rodina Fialova. Chalupa nazývaná *V Ráji* byla údajně velmi malá a vedle ní stával velký strom. Právě podle tohoto velkého stromu získala chalupa své jméno. Přestože roku 1957 onen strom puknul, název se zachoval. Nejspíše se jednalo o podobnost tohoto stromu s některým z Bible, ať už stromem poznání, nebo jiným. Jméno po chalupě se přeneslo i na majitele stavení, kterým se poté říkalo rodina Rajská. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 143 mlýn a pila Doubkova (+ č. 310)

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Zdejší označení pochází od majitele Jana Doubka, který byl mlynářem. Mlýn fungoval již v letech 1820–1830 a sloužil pro potřeby majitele až do roku 1916, následně v roce 1922 mlýn bohužel vyhořel. Pila byla vystavěna později roku 1925. Tři roky nato vyhořela, poté byla znovu vybudována, avšak roku 1948 byla znárodněna. (Hála, 1982, 16; Hála, 1988, 159, 167; Krafková SA, 2024)

Č. 144 U Krejčů

- *5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele) **

Bydlela tady rodina Vosolsobě 1859, Fiala Karel zde měl výrobu dřevěné obuvi. Název *U Krejčů* bude patrně utvořen právě podle jeho povolání, ačkoli opravář bot je švec nikoli krejčí, boty se také šijí. (Krafková SA, 2024)

Č. 145 U Hrušky

- *4. Podle místa nebo podle domovního znamení*

U názvu této chalupy se jednalo o pojmenování podle hrušně, která stávala v blízkosti domu. Pojmenování se vytvořilo z toho důvodu, že příjmení Zeman neslo mnoho občanů v Kunžaku a bylo potřeba domy nějak odlišit. V tomto stavení byl vedený František Zeman, povoláním truhlář. (Hála, 1982, 14; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 146 U Barvířů

- *3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele*

Zde se jedná o jasné pojmenování podle povolání majitele usedlosti, Němeček Jan byl barvíř¹². (Krafková SA, 2024)

¹² Barvíři barvili kůže, tkaniny a další materiály, používali k tomu různé rostlinné, živočišné i minerální látky. (Janotka, Linhart, 1984, 165)

Č. 155 U Weincetlů, U Pudilů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby (oba názvy)

Na tomto místě se nacházel hostinec, původní název je podle majitele, tím byl Johann Weinzettl. Zdejšímu lokálu se říkalo i názvem *U Pudilů*, název byl dán, podle majitelů, kteří zde bydleli dříve, např. Pudil Petr, nar. 1862. (Hála, 1988, 139; Sčítání, 1910, [8]; Krafková SA, 2024)

Č. 158 U Fričů, U Vaňků, U Černého orla

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby
- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby
- 7. Jiné, uměle vytvořené názvy, např. pro reklamní účely, instituce apod.

Hostinec měl dva majitele, byli to: Vaněk Rudolf a Ferdinand Frič (1926), později vymysleli název *U černého orla*, ten se však neujal. V roce 1861 se sem přemístil poštovní úřad a kolem roku 1963 se zde otevřela prodejna masa, uzenin a ryb. (Hála, 1988, 94, 167; Hála, 1982, 5; Krafková SA, 2024)

Č. 159 hostinec U Černých, U Vormů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby
- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývající či jinak spřízněné osoby

Místním majitelem byl Vojtěch Černý (1873), před ním údajně pan František Hobza, řezník a hostinský. V kronice je v závorce u jména František Hobza uvedeno (*Vorma*), z toho lze usoudit, že se patrně jednalo o jeho přezdívku a název vznikl podle ní. (Hála, 1988, 139; Pamětní kniha města Kunžaku II., 1929–1934, 322; Krafková SA, 2024)

Č. 162 U Martínků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby

Další jméno po chalupě od příjmení majitele, Jan Martínek (1850). (Krafková SA, 2024)

Č. 164 U Krafků, U Truhlářů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby
- 3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.

Budova se nazývá *U Krafků* podle majitele Jana Krafky (1863) a *U Truhlářů* podle jeho povolání. (Krafková SA, 2024)

Č. 165 U Lysejch, U Špuláků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby
- 5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) *

Dříve zde bývalo selské stavení, které dostalo jméno od majitele Antonína Lysého (1834), také se budově říkalo *U Špuláků*, nejspíš podle předchozího majitele, v obci je i *Špulákův mlýn*. Později byla v místech, kde stával tento dům, vybudována bytovka. (Hála, 1988, 166; SRG PŠ, 2000, 18; Krafková SA, 2024)

Č. 166 U Šavrdů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Název ze jména majitele, Šavrdy (1886), údajně zde měl řeznictví a uzenářství František Hanzalander. (Hála, 1982, 4; Krafková SA, 2024)

Č. 169 U Kounů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Majitelem usedlosti byl Kouna Josef, demolováno 1976. (Krafková SA, 2024)

Č. 170 U Riebů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Zde bývala mateřská škola, poté hostinec a sklad piva *U Riebů*, vlastníkem byl Rieb Jozef (1846). Za dob 2. světové války zde fungovala německá škola. (Hála, 1988, 76, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 171 U Vondráků

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Dům vlastnil Vondrák Karel (1902), povoláním kolář, název utvořen podle jeho příjmení. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 172 U Závodských

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Zde bydlel Tomáš Závodský (1841), jméno vychází z jeho příjmení. (Krafková SA, 2024)

Č. 173 U Povolných

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Jan Povolný a Leopold Povolný byli obuvníci a název pochází od příjmení jejich rodiny. (Hála, 1982, 14; Krafková SA, 2024)

Č. 174 U Kolářů

- *3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

V tomto domě bylo kolářství, koláři vedení na tomto čísle popisné byli: Krafka Jan a Krafka Josef. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 176 U Mátlů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Jméno po chalupě z příjmení majitele Jaroslava Mátle (1899). (Krafková SA, 2024)

Č. 177 U Soukupů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Chalupa získala jméno od příjmení majitele, Soukup Jan (1839). Říká se, že se v tomto domě vybíralo mýto. Dům byl zdemolován v roce 1975, aby se zpřehlednila zdejší komunikace. (Hála, 1988, 96, 160; Krafková SA, 2024)

Č. 178 U Michlů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

V této usedlosti bydlel Michl František (1864), název je odvozen z jeho příjmení. (Krafková SA, 2024)

Č. 179 Brunnerova vila

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

V tomto stavení měl výrobnu lihovar založený roku 1874. Nacházela se zde vinopalna, která se využívala i jako tělocvična jednoty Sokol až do roku 1904. Prostor byl rozsáhlý, avšak poněkud zchátralý. Majitelem byl Brunner Jan (1932). (Hála, 1982, 6; Hála, 1988, 153, 181; Krafková SA, 2024)

Č. 180 U Bastlů, U Chaloupeků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)

Původní majitel Chaloupek Antonín, obuvník (1888), po něm Bastl Jan (1911). Později pozemek odkoupil Jaromír Popela a otevřel si tam řeznictví a uzenářství (stále se však užíval název U Chaloupeků). (Hála, 1982, 4; Krafková SA, 2024)

Č. 181, 182 U Schneiderů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Majitelem těchto dvou domů byli Schneider Felix (*1896) a Josef (*1902), kteří měli strojní pletárnu punčoch. Později zde byla centrální výroba lahůdek. (Hála, 1982, 5; VI. Díl kroniky Kunžaku, 1960–1986, 165; Krafková SA, 2024)

Č. 183 U Pintárků

- 2. Z přezdívkou, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněných osob

Usedlost vlastnil Petrák Václav, říkalo se mu *Pintárek*, byl výměnkář. Jedná se pravděpodobně o zesměšňující přezdívku. (Krafková SA, 2024)

Č. 184 U Švehlů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Na tomto místě býval hostinec, majitelem byl řezník a hostinský Rudolf Švehla, který později provozoval i trafikou. (Hála, 1982, 4, 16; Krafková SA, 2024)

Č. 185 U Zemanů c.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Jedná se o třetí chalupu s tímto názvem. V této bydlel Adalbert Zeman (1814) a název vychází z jeho příjmení. Ve 30. letech 19. st. zde Rudolf Zeman provozoval holičství. Později byl dům zdemolován. (Hála, 1982, 6; Krafková SA, 2024)

Č. 187 U Vondráčků

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Název inspiroval místní pekař a majitel tohoto sídla František Vondráček (1846). Specialitou Vondráčkova pekařství byly tzv. *kruchovky* ve tvaru elipsy, které se dělaly z kruchové mouky. (Hála, 1982, 3; Krafková SA, 2024)

Č. 190 U Picků, U Vodičků a.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby (oba názvy)*

Tato chalupa nesla dva názvy, prvně zde bydlel pan Vodička a provozoval hostinec. Dalším majitelem byl J. Picka. (Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 191 U Samků, U Tušerů

- *5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby) **
- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Zde je první název po chalupě zahalen tajemstvím, žádné příjmení neodpovídá jménu po chalupě *U Samků*. Může se jednat o příjmení předešlého majitele, nebo o přezdívkou. Také se motivace může pojit k osamělosti majitele apod. Co se týče druhého názvu, zde už je motivace zjistitelná. Bydlel zde Tušera Petr (1857). (Krafková SA, 2024)

Č. 192 U Procházků c.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Motivace dle příjmení Procházky Františka, místní majitel (1887), vlastnil v obci obchod. (Hála, 1982, 7; Krafková SA, 2024)

Č. 193 U Balků a., U Kvasničků, U Stránských

- *5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **
- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*
- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

K prvnímu jménu po chalupě se nepodařila objasnit motivace, může se jednat o předchozího vlastníka stavení. Druhý a třetí název vychází ze jmen majitelů, těmi byli Jan Kvasnička (1841) a klempíř Stránský Josef (1896). V roce 1983 byla chalupa zdemolována. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 194 U Bartušků, U Frühbauerů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Starší majitel Jan Bartušek (1834) byl motivací pro první z názvů, Frühbauer Miroslav (1914), pro název druhý. Nacházel se zde hostinec, který měl hrací skříň *klimperkosten*. (Hála, 1982, 5, 15; Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 195 U Řádů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Jméno chalupa získala od majitele Jana Řády (1917). (Krafková SA, 2024)

Č. 196 U Vinklerů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Název po chalupě pochází od majitele Jindřicha Winklera (1906). (Krafková SA, 2024)

Č. 197 U Ausobských

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Stavení přijalo název od majitele, kterým byl Petr Ausobský (1815). Později bylo stavení zdemolováno. (Krafková SA, 2024)

Č. 198 U Štorčanů

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Jedná se o název po chalupě, který vznikl přiřazením. Bydleli zde Kučerovi, Jan Štorčan se oženil se slečnou Kučerovou a chalupa pojala název od muže přiřazeného do chalupy. (Krafková SA, 2024)

Č. 204 U Mikulášů a.

- *5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby) **

Příjmení vedená v tomto domě neukazují na jméno po chalupě, Krafka Jaroslav zvaný Kubele, Malík Miroslav, Matl. Z příjmení tedy název zřejmě nepochází, ačkoli je možné, že se jednalo o přezdívku či příjmení některého z dávných majitelů. (Krafková SA, 2024)

Č. 205 U Kutilů

- *2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývající či jinak spřízněné osoby*

V této chalupě se uplatnila v pojmenování přezdívka majitele. Suchý Konrád byl zván *Kutil*, pravděpodobně kvůli svému tesařskému povolání, avšak existuje i výklad, že je to ironická přezdívka, podle jeho spiritualistického umu. Říká se, že se zabýval černou magií. (Hála, 1982, 22; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Obyvatelé Kunžaku tíhli ke spiritismu, přinesl ho sem místní učitel z krkonošské oblasti, avšak pan Konrád Suchý, řečený Kutil, začal s magií ještě před příchodem zmíněného učitele. (Hála, 1982, 22)

Č. 206 U Prokúpků, U Tchoříků

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **
- 2. *Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby*

Příjmení či jméno, které by naznačovalo motivaci ke jménu po chalupě *U Prokúpků* nebylo nalezeno, vedený je zde pouze Antonín Pinkas (1833). Název u Prokúpků by mohl pocházet od dávných majitelů, v Kunžaku se totiž nachází i Prokopův kámen. (Krafková SA, 2024; SRG PŠ, 2000, 16)

Druhý název *U Tchoříků* pochází z přezdívky majitele, tím byl Zdeněk Martínek zvaný *Tchořík*. Přezdívku majitel údajně získal v dobách 2. světové války, když se svým synem navštívili hospodu. Alkohol tek proudem a syn pana Martínka zřejmě nevydržel takový nápor piva a pokálel se. Následně se v hospodě ozvalo: „Který tchoř tady smrdí?“ Načež otec odpověděl: „To není tchoř, ale tchořík.“ Přezdívka už v rodině zůstala a přenesla se i na chalupu. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 208 U Mikulášů b.

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby) **

Nepodařilo se zjistit motivace pro pojmenování, mohlo se jednat například o přezdívku. (Krafková SA, 2024)

Č. 211 U Nojmanů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Sídlo vlastnil Neuman Eduard, povoláním malíř (1855). Název je utvořený právě z jeho příjmení. (Krafková SA, 2024)

Č. 212 Coufálka

- 4. *Podle místa nebo podle domovního znamení*

V tomto domě byl vedený pan Závítkovský, jméno po chalupě však nejspíše vychází od studánky zvané *Coufálka*, která se nacházela v této ulici (Střížovická). Podle *Coufálky* nesou název i okolní pole. (Hála, 1988, 72; SRG PŠ, 2000, 22; Krafková SA, 2024)

Existuje i lidový výklad, že dům *Coufálka* se tak nazývá, jelikož tam pobývala dívka, která vždy když se měla vdávat, nakonec *ucouvla*. (SRG PŠ, 2000, 24)

Č. 213 U Plachých

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **

Zde bydlela rodina Spurných (1828), nepodařilo se objasnit motivaci tohoto jména po chalupě. Mohlo se jednat o vlastnost či příjmení některého z předchozích majitelů. (Krafková SA, 2024)

Č. 214 U Lukášů, U Vítů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*
- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **

Pojmenování *U Lukášů* zapříčinilo příjmení majitele Josefa Lukase (1832). Název *U Vítů*, bude nejspíš mnohem starší a žádné ze jmen vedených na tomto místě se k němu neváže. Bydleli zde Viktor Karel, Marie Vinklerová. Pravděpodobně se starý název *U Vítů* pojí i s lesem *Vítů* a pochází ze jména dávného majitele. (SRG PŠ, 2000, 37; Krafková SA, 2024)

Č. 215 U Příhodů

- 2. *Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby*

V této usedlosti bydlela rodina Ondráčkova, většina rodiny a potomstva se živila jako tzv. „pomocník při hospodářství“. Název po chalupě mohl souviset s touto činností, kdy majitelé „příhodně pomáhali při hospodářství a tím si vysloužili přezdívku Příhodovi. Přezdívka mohla být motivována i slovním spojením „pro strýčka Příhodu“. (Sčítání, 1921, [353], Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 216 U Kubínů b. U Kosů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Jedná se o druhé jméno po chalupě v Kunžaku, které je utvořeno z příjmení Kubín. Pro toto stavení byl motivací nejspíš pan Petr Kubín (1823). Druhý název „U Kosů“ ve výchozím zdroji uveden není, avšak je zmíněn v publikaci *Kunžak* od M. Hály. Název je odvozen od pozdějšího majitele, Kos Karel (1859). (Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 217 U Bártů

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **

Na tomto místě bydlela rodina Mátlova. Název *Bártů* je pravděpodobně starší, mohl by souviset i s rybníkem *Bártů* a být motivován dle dřívějšího majitele. (SRG PŠ, 2000, 19; Krafková SA, 2024)

Č. 218 U Maršů

- 6. *Jména z obrazných pojmenování a symbolů*

Tato chalupa byla ve vlastnictví rodiny Josefa Krtka, byl to desátník čsl. armády. Název zřejmě vychází od vojenského pochodu, popřípadě od hodnosti *maršál*, mohlo to naznačovat i povahový rys majitele, např. přisnost, odhodlání či disciplínu. Mohlo se jednat o zesměšňující přezdívku, jelikož *desátník* je nejnižší hodnost a *maršál* nejvyšší. (Maršál, 2011; Krafková SA, 2024)

Č. 219 U Šejků

- 6. *Jména z obrazných pojmenování a symbolů*

Na tomto čísle pobýval Malát Bedřich, byl to ruský legionář, dále zde bydlel i Šimánek Tomáš. Jméno po chalupě může být obrazné pojmenování majitele. *Šejk* totiž znamená „kmenový náčelník“, toto označení mohlo souviset s povoláním, popř. povahou majitele Maláta. (Šejk, 2005–2024; Krafková SA, 2024)

Č. 220 U Augustů

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **

Motivace ze jména a příjmení zde není patrná, příjmení u tohoto stavení byla pouze: Havlík a Zámečník. Motivace tedy není jasná, mohlo se jednat o dávné příjmení majitelů. (Krafková SA, 2024)

Č. 222 U Balků b.

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Bydlela zde Nováková Marie, název po chalupě byl utvořen podle jejího rodného příjmení Balková. Provozovala obchod, trafikou. (Hála, 1982, 7, 16; (Krafková SA, 2024)

Č. 223 U Vítků, U Sladkých

- *5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) **
- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

V tomto domě bydlel Václav Sladký, chovatel plemeníků, od něj vytvořeno pojmenování. Vystřídalo se zde i několik živností. Špidlen Alois zde měl drogerii, Krumlík František prodejnu obuvi Baťa, Krafka Sylvestr galanterii ad. Byla zde i cukrářská živnost, název *U Sladkých* by mohl mít motivaci i zde. Od roku 1974 zde bylo autoopravárství. Jak vzniklo jméno po chalupě *U Vítků* není objasněno. Mohlo být utvořeno např. od přezdívky, nebo od příjmení dávného majitele. (Hála, 1982, 15, 16; Hála, 1988, 163, 166; Krafková SA, 2024)

Č. 224 U Zámečníků

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Pan Josef Zámečník vlastnil hostinec na náměstí, zároveň byl řezníkem. Později se na tomto místě otevřela prodejna s textilem. (Hála, 1982, 4, 5; Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 225 U Bučků, U Lampeitlů a

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Letitější název po chalupě je *U Lampeitlů*, podle majitele Ondřeje Lampeitla (1844). Dalším majitelem byl Buček Josef (1906), od něj název *U Bučků* s prodloužením samohlásky -> ů. (Krafková SA, 2024)

Č. 226 U Kubelů

- *2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněných osob*

Jméno po chalupě pochází od přezdívky, Krafka Jan byl nositelem přezdívky (*Kubele*). (Krafková SA, 2024)

Č. 227 U Polinských, U Beránků

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*
- 6. *Jména z obrazných pojmenování a symbolů*

V tomto domě bydlel Jaroslav Polinský, odtud pochází první jméno po chalupě. Konaly se zde i spiritualistické seance, je možné, že druhé jméno bylo vulgárním výrazem katolíků, které užívali pro jinověrce. (Hála, 1982, 22; Krafková SA, 2024; Mates, 2002, 23–24)

Č. 228 U Vodičků b.

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Jedná se o stavení, které nese název po chalupě po majiteli, kterým byl Mathias Wodiczka (1799). (Krafková SA, 2024)

Č. 230 U Vebrů, U Doškářů a.

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (oba názvy)*

Na tomto místě se nacházel obchod, v němž František Povolný provozoval holičství, po něm pokračoval Jan Vinkler, také zde měla krámk Leopoldina Krumlíková. Názvy po chalupě vycházejí od držitelky domu Kateřiny Doškař (1812) a majitelky domu a obchodnice Johannы Webrové, která vlastnila ještě i dům č. p. 236. Roku 1897 tento dům postihl požár. (Hála, 1988, 54; Hála, 1982, 7; Krafková SA, 2024)

Č. 232 U Lampeitlů b

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Jedná se o druhý dům se jménem po chalupě *U Lampeitlů* v obci Kunžak. Motivací pro pojmenování byl majitel Karel Lampeitl (1943). (Krafková SA, 2024)

Č. 233 U Šedrlů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

V tomto stavení se původně vařila káva a pekly buchty. Bydlel zde Šedrlé Ludvík, krejčí, a název pochází z jeho příjmení. Roku 1897 tato chalupa vyhořela. Dalším majitelem se stal tkadlec Bartoloměj Hobza. (Hála, 1988, 54, 139; Hála, 1982, 14; Krafková SA, 2024)

Č. 234 U Šteflíčků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby

Majitelem této usedlosti byl obchodník Jakub Šteflíček (1846) a název vznikl z jeho příjmení. V roce 1897 stavení vyhořelo. (Hála, 1982, 15; Hála, 1988, 54; Krafková SA, 2024)

Č. 235 U Vacků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby

Na tomto místě býval původně hostinec *U Vacků*, jeho majitelem byl Jan Vacek (1843) a jméno po chalupě vychází z jeho příjmení. V roce 1897 stavení vyhořelo. Také na tomto místě bývala kampelička¹³ a poštovní úřad. (Hála, 1988, 139, 54; Krafková SA, 2024)

Č. 236 U Doškářů b., U W/Vebrů, U Tabáčníků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby
- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby
- 3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.

Chalupu vlastnil Jan Veber (1852), po něm Doškař Hynek (1903), od těchto dvou majitelů pocházejí první dva názvy po chalupě. Název *U Tabáčníků* měl motivaci nejspíš od místní trafiky, kterou zde provozovala Dvořáková Anastázie. Na tomto místě měl Jan Popela obchod, patřil k největším v obci, jednalo se o smíšené zboží a železářství. Předtím zde provozoval obchod již zmíněný majitel, pan Jan Veber. V roce 1897 tento dům vyhořel. (Hála, 1988, 54; Hála, 1982, 7–8, 16; Krafková SA, 2024)

Č. 242 U Pálů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby

Tento dům byl do roku 1867 zájezdním hostincem. Scházeli se zde především povozníci, kteří přijížděli od Slavonic. Název po chalupě je dán podle majitele tohoto hostince, kterým byl pan Pála. (Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

¹³ Kampelička: jedná se o peněžní ústav na vesnici. (Kampelička, 2005–2024)

Č. 245 mlýn a pila Rojků

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Byl zde mlýn, pila, strojní truhlářství, a dokonce i výroba řemenic. Majitelem usedlosti byl Jan Rojka (1903), po kterém nese chalupa jméno. Rojkův mlýn byl zaznamenán už v roce 1871 a fungoval do roku 1951, pila v roce 1935 vyhořela. (Hála, 1988, 159, 68; Hála, 1982, 16; Krafková SA, 2024)

Č. 249 mlýn a pila U Rokytů (y)

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby

Prvním majitelem usedlosti byl Josef Rokyta (1813), po něm Matěj Rokyta (1851) Od Rokytů je pojmenován i *Rokytův kopec* a *Rokytův rybníček* v obci. (Hála, 1982, 16; SRG PŠ, 2000, 18–19; Krafková SA, 2024)

Č. 252 U Šiplů, U Bínů, U Hauzalandrů

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby (všechny názvy)

Tato chalupa měla napříč lety tři názvy, první údajně podle Ludmily Šiplové, druhý podle majitele Bíny Rudolfa a třetí podle Johana Hauzalandra. Byl zde také hostinec. (Hála, 1988, 139; Krafková SA, 2024)

Č. 254 samota U Pervenclů

- 5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby) *

Samota *U Pervenclů* (*Perwenzelů*) byla součástí Kunžaku, ačkoli je to odtud cca hodinu pěšky na jihozápad. *Pervencl* bude pravděpodobně příjmení od majitele samoty. Jelikož je dům na odlehlém místě, sházeli se zde v letech 1936–1938 henleinovci a další Němci z Kaprouna a Lomů a společně plánovali nekalosti proti republice. V roce 1945 došlo k odsunutí německých obyvatel, kteří obývali tuto samotu, objekt byl následně zdemolován na rozhodnutí MNV. (Hála, 1988, 165; Krafková SA, 2024)

Č. 260 U Kališů

- 5. *Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci -> (2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývajících či jinak spřízněné osoby) **

Motivace názvu této chalupy není zřejmá, bydlela zde rodina Kalinova. Mohlo se jednat o motivaci z přezdívky mírnou obměnou Kalin -> Kališ. Také se motivací mohla stát tradice, „kališ“ je lidově maškara, za kterou se převlékalo na Velikonoce či Vánoce. Není vyloučeno, že se zde tradice dodržovala a někdo z tohoto stavení chodil v tomto převleku. Mezi tímto domem a sousedním domem č. p. 261 se nachází studna s pramenitou vodou, které se říká *Javorka*. (Hála, 1988, 142; Kališ, 2011; Krafková SA, 2024)

Č. 264 U Doktorů

- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

Jméno po chalupě je motivováno povoláním zdejšího majitele, tím byl MUDr. Fr. Šavrda, který byl městský lékař. (1835). (Krafková SA, 2024)

Č. 266 Šátkař, Látkář

- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

Obecní majitel galanterie a střížního zboží, tkadlec Krausam František, byl motivací pro název tohoto stavení. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 267 Chudobinec

- 7. *Jiné, uměle vytvořené názvy, např. pro reklamní účely, instituce apod.*

V této chalupě se nacházel místní chudobinec. Žebráci z onoho chudobince obcházeli každý pátek obec Kunžak a vyžebřali většinou 20–50 haléřů. Většinou chodili po dvou až po čtyřech, obecní úřad jim dával almuženy, které činily několik haléřů. (Hála, 1982, 21; Krafková SA, 2024)

Č. 272 V Bosně b

- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

Na tomto místě se nacházela neobytná garáž Jana Kováře. Ve zdroji je napsáno: „Kovář na Kněžínkovým – Bosna“. V garáži nejspíš zřizoval svou obchodní „boseňskou“ činnost. (viz č. 97). (Janotka, Lihart, 1984, 165; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

Č. 290 Na Šejbech

- 4. *Podle místa nebo podle domovního znamení*

Tzv. *Scheiben schläge* je výraz pro okrouhlé paseky. Dům se nachází na samotě u Velkého Podolí, kolem stavení jsou paseky a lesy. Motivaci pro tento název poskytly zřejmě právě tyto paseky. (Profous IV, 2011, 274; Krafková SA, 2024)

Č. 301 U Langwilů, U Mechaniků

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*
- 3. *Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.*

Oba názvy zdejší chalupy souvisí s majitelem, první z nich utvořen z jeho příjmení, Langweil Bohumír. Druhý se pojí k jeho živnosti, tou byla oprava pletacích strojů a celkově strojní zámečnictví. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 302 U Potměšilů

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Majitelem tohoto domu byl Antonín Potměšil (1866), klempíř. Název vznikl podle jeho příjmení. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 310 pila a mlýn U Doubků (+143)

- 1. *Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývajících osoby*

Stejný majitel, který je zmíněn již výše, č. p. 143., Doubek Jan. V tomto domě majitelé bydleli a v č. p. 143 byl údajně onen mlýn a pila. (Hála, 1988, 163; Krafková SA, 2024)

Č. 312 a 313 U Hrbotických

- *1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby*

Domy jsou naproti sobě, majitel domu č. 312 byl továrník Hrbotický Ladislav (1898) a majitelem č. 313 byl údajně Hrbotický Josef (1902), který zde provozoval továrnu na drátěná pletiva a síťářský průmysl. Jméno po chalupě je dáno podle příjmení těchto dvou majitelů. (Hála, 1982, 15; Krafková SA, 2024)

Č. 319 U Miliónů

- *6. Jména z obrazných pojmenování a symbolů*

Jedná se o velmi staré označení, které dnes už obyvatelé ani nepamatují. Dřívější majitel tohoto stavení všem vykládal, jak našel milion, ačkoli se jednalo o lež, jméno po chalupě zůstalo. (Krafková, 2024)

5 Kategorizace příjmení

Klasifikace se týká pouze příjmení ze jmen po chalupě obce Kunžak, která měla motivaci z příjmení majitele. Kategorie 1–10 jsou převzaty od Miloslavy Knappové, dále je přidána kategorie č. 11 ze studie Antonína Kotíka, a to kategorie: *Příjmení znamenající nadávky*.

Při rozboru motivace příjmení a zařazení do kategorií jsou uplatněny tyto publikace: Knappová Miloslava, *Naše a cizí příjmení v současné češtině*; Kotík Antonín, *Naše příjmení*; Matúšová Jana, *Německá vlastní jména v češtině*; Moldanová Dobrava, *Naše příjmení*. (Knappová, 2008; Kotík, 1984; Matúšová, 2015; Moldanová, 2004)

Některá příjmení mohou vykazovat motivační znaky pro více kategorií najednou, příjmení je přiřazeno k jedné z nich a další varianty zařazení jsou popsány následně.

5.1 Příjmení ze jmen osobních

a) Ze jmen slovanských

Čech (Čechoslav), příjmení Čech je 41. nejvyužívanější příjmení u nás. Nejčastěji se získávalo při příchodu Čecha do ciziny, nebo do české oblasti, kde žili především Němci. Další varianty tohoto příjmení jsou: Čechák, Čecháček, Čechora, Čecháč, Čechota, Češek, Češík apod. Příjmení patří i do kategorie č. 2, Příjmení ze jmen místních, národních a názvů obyvatelských, konkrétně spadá k variantě d) Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů. (Moldánová, 2004, 39; Knappová, 2008, 14, 24; Mates, 2002, 40)

Vacek

Příjmení vychází z křestního jména Václav, tzn. „více slavný“ a jedná se o 72. nepoužívanější příjmení v ČR. Německá podoba příjmení je *Vacke*, další podoby příjmení: Vacátko, Vacík, Vacínek ad. Příjmení zakončená na -ek jsou skoro vždy ze slovanského původu. Nářečně „Vacek“ znamená bramborák, nebo také svítek¹⁴. (Knappová, 2008, 16, 44; Moldánová, 2004, 203; Mates, 2002, 271)

¹⁴ *Svítek* je pokrm připravovaný nejčastěji z vajec, krupice a mouky, dává se především do polévek. (Svítek, 2011)

Vaněk

Příjmení utvořeno z Vá- (Va) (Václav), další příjmení od tohoto jména jsou např.: Vácha, Váňa, Váně, Vaněček, Vašků. Z německé varianty Wenzel máme např.: Fencl, Vanc, Vencl. Ve slovenštině je varianta Vanek, genitiv Vaneka, ale vyslovuje se jako v češtině, měkce. Jedno z českých starších ustálených slovních spojení zní: „Poradit se s Vaňkem“, jedná se o synonymní úsloví k „vzít nohy na ramena“. Ve starším českém pravopise je podoba Waněk a jedná se o 28. nejpoužívanější příjmení v ČR. (Moldánová, 2004, 205; Knappová, 2008, 16, 45, 153; Mates, 2002, 276)

b) Ze jmen hebrejských a aramejských

Balek

Příjmení nejspíše vychází podobně jako příjmení Bálek z babylonského osobního jména Baltazar, které znamenalo „bůh chraň králův život“. (Moldánová, 2004, 29)

Bartušek

Toto příjmení pochází ze jména Bartoloměj/Bárta, jedná se o aramejské jméno a znamená „oráč“. Další varianty příjmení jsou: Bártů, Barták, Bartáček, Bartoš, Bartoška, Barton ad. (Moldánová, 2004, 29)

Kubín

Další příjmení utvořené z křestního jména, tentokrát od jména Jakub, hebrejsky: Jahaqóbh neboli druhorozený. Další variace: Jakoubek, Jakšík, Kouba, Kubka... (Moldánová, 2004, 98; Knappová, 2008, 16)

Mátl

Mátl vychází ze jména Matouš nebo i Matěj stejně jako příjmení Matas, tyto dvě křestní jména jsou odvozena z hebrejského Mattithjáh, což znamená „boží dar“. Další varianty: Matásek, Matěcha, Matl, Matula, Matys ad. (Moldánová, 2004, 115)

Michal

Michal, v hebrejštině Mikhaél, tzn. „kdo je jako bůh?“. Jeden z archandělů nesl jméno Michal – Michael a zobrazoval bojovníka. Máme i další příjmení tohoto typu: Michalčák, Michalec, Michalička, Michalko, Michalů, Michalík, Michl ad. Toto jméno obsahuje i jedna pranostika: „Je-li o Michala jasná noc, zvěstuje to zimy moc“. (Moldánová, 2004, 118; Knappová, 2008, 17; Mates, 2002, 169)

Michl

Viz předchozí, u příjmení Michl se jedná o německou variantu příjmení z křestního jména Michal. (Moldánová, 2004, 118; Knappová, 2008)

c) Ze jmen řeckých

Bastl

Příjmení Bastl vychází z osobního jména Sebastián, které se utvořilo pojmenováním obyvatele města Sebasty. Další verze jsou Bastián a Bastyán. (Moldánová, 2004, 30)

Kryzan

Příjmení patrně vzniklo stejně jako příjmení Krýsa/Krýza a to od křestního jména Kristián či z řeckého jména Chrysostomos, tzn. „výmluvný, zlatoústý“. Máme i varianty jako: Krýsl, Kryska, Kryzánec apod. (Moldánová, 2004, 97)

Pešek

Od jména Petr („skála“, „skálopevný“), přesněji od domácí verze Pech, další příjmení od tohoto jména jsou např: Pechar, Pešta, Peterka, Petrásek, Petřů, Piksa. Označení pech je používáno i pro projev smůly, Pech znamenal smolař a Pešek smolař o trochu menší. Příjmení Pešek může být také od substantiva *pešek* ve významu „obušek“, toto příjmení je sté nejčastější příjmení v Čechách. Můžeme řadit i ke kategorii č. 4 z vlastností (smolař) a k č. 8 z názvů věcí (obušek). (Knappová, 2008, 10; Moldánová, 2004, 138; Mates, 2002, 195)

Šedrlle

Příjmení Šedrlle nejspíše vzniklo mylnou záměnou konsonantu „d“ za „b“, mělo se tedy původně jednat o příjmení Šebrle. Původ motivace příjmení Šebrle vychází z řeckého jména Sebastian. Souhláska „s“ za „š“ se proměnila českým vlivem. Je zde přidána přípona -erle, která se nachází i u jiných příjmení, např. Kuberle či Jakerle. Vsunutí hlásky „d“ mělo za cíl zjednodušit výslovnost, a vkládalo se právě mezi likvidy „r“ a „l“. V některých případech se ono „d“ vsouvalo pouze v mluvené podobě, z příjmení Šebrle tedy vzniklo [Šebrdle]. Příjmení mohlo vzniknout i od něm. OJ Sigibert. (Beneš, 2020, 223; Beneš 1998 str. 110)

Šteflíček

Příjmení pochází ze slovenské varianty jména Štěpán, tedy Štefan „vítěz s věncem“. Další podoby příjmení: Štefa, Štefančík, Štefec, Štefka, Šteflík apod. (Moldánová, 2004, 190)

Vondráček

Příjmení je odvozeno od křestního jména Ondřej, „statný“ neboli „mužný“. Podoba Vondra je domácká podoba s protezí používaná především v Čechách, oproti tomu varianta Ondra se používá více na Moravě či na Slovensku. Je patrné, že Vondra působí více příznakově, avšak výrazy jsou zcela synonymní. (Moldánová, 2004, 214, 130; Mates, 2002, 290)

Vondrák

Příjmení Vondrák má stejné odvození, jako příjmení Vondra, vychází tedy ze jména jednoho z apoštolů, konkrétně Ondřeje, řecky Andreas („odvážný, mužný“). Další varianty jsou: Vonderka, Vondráček, Vondráš, Vondrovský, Vondříčka... (Moldánová, 2004, 130, 214)

d) Ze jmen latinských

Bína

Bína je odvozeno z křestního jména Benedikt neboli Ben, kdy se „e“ zúžilo v „í“. Další formy příjmení: Binka, Binek, Biník. (Moldánová, 2004, 31)

Fejtl

Příjmení je vytvořeno z latinského jména Vít („živoucí“), konkrétně z něm. varianty: Veit -> Fajt, Fejt, Feitz, Feix. U tohoto příjmení je patrně stejné tvoření jako u příjmení *Feit/Feitl*, které je rovněž odvozeno od jména Veit (Vít), nebo od adjektiva *feit* – „zdobený“, „hezký“, ze střhn. Příjmení může nést jak motivaci ze jména Vít, tak i motivaci podle tělesné vlastnosti – hezký. (Moldánová, 2004, 49; Knappová, 2008, 20)

Lukas

Příjmení z křestního jména Lukáš, Lukas – „ten, kdo pochází z Lukánie“. Další varianty: Lukáček, Lukašík, Lukšík ad. (Moldánová, 2004, 109)

Martínek

Vychází z křestního jména Martin („zasvěcený bohu Martinovi“), římský bůh války Mart, další příjmení od tohoto jména: Martinec, Martinů, Mertl, Mertlík ad. Deminutivum Martínek se používalo i jako přezdívka čeledínů, kteří na svátek sv. Martina odcházeli pracovat zase o dům dál. Označení Martínek se používalo i pro výtržníka, opilce, poflakujícího se člověka apod. Z označení pro chasu se náhle stal výraz pro chásku. Může se tedy jednat i kategorií č. 11, Příjmení znamenající nadávku. (Moldánová, 2004, 113; Knappová, 2008, 20; Mates, 2002, 165)

Šavřda

Příjmení se vytvořilo pravděpodobně od původního jména apoštola Pavla, a to od: Šavel. Stejně se vytvořila příjmení Šavelka a Šavlík. Jméno by také mohlo vycházet od rus. verba *šavkat'* neboli „bručet“ či „vrčet“. Příjmení může náležet i ke kategorii č. 9, Příjmení ze slovesných pojmenování. (Kotík, 1894, 77; Moldánová, 2004, 180)

Urban

Jedná se opět o příjmení z křestního jména, jméno vychází z latinského *urbanus* čili „městský, uhlazený“. Jedná se o 27 nejčastější příjmení v Česku. Další podoby příjmení od tohoto jména: Urbančík, Urbanec, Urbásek, Urbačka, Urbanczyk, Urbík. Pokud na Pankráce a Urbana není deštivo, znamená to hojnost vína. (Moldánová, 2004, 203; Knappová, 2008, 20; Mates, 2002, 269)

Valenta

Toto příjmení vychází z osobního jména Valentýn, což v latině znamená „překypující zdravím.“ Jedná se o 54. nejpoužívanější příjmení na našem území. Některá příjmení začínající na val-, se vážou ke slovesu válet se, další možností je i pojmenování z místního jména: Valkov, Valeč, Valtinov, Valdov ad. (Moldánová, 2004, 204; Knappová, 2008, 20; Kotík, 1984, 33)

e) Ze jmen germánských

Frič

Odvozeno od jména Friedrich („mírumilovný vladař“), další např: Bedřich, Friček, Frída, Frýdl... (Knappová, 2008, 21)

Heřmánek

Podobně jako Heřman vzniklo příjmení od německého vlastního jména Hermann (žid. Geršan, Gersan). *Heri* znamená „vojsko“ a *man* je „muž“, další varianty: Hermanovský, Hermys, Heřmanský ad. (Moldánová, 2004, 63)

Formant -mann má četný výskyt v německých příjmeních u Čechů, jsou dvě varianty -mann a -man, popř. ještě -mon. Koncovka -man/n může mít stejně jako u příjmení Hermann význam muž, nebo může znamenat etnonymum (např. Bohman), označovat místo bydliště (př. Bergmann) či vlastnost (Jungman). Příponou se tvořila i apelativa (Kochman/n). (Matúšová, 2015, 79–81)

5.2 Příjmení ze jmen místních, národních a názvů obyvatelských

a) Příjmení z názvů českých osad

Ausobský

Příjmení nesl ten, kdo pocházel z obce Úsobí, dříve Ousobí. Ve starém pravopise se -ou zapisovalo jako -au. Další varianta příjmení je: Ousobský. (Dvořáková, 2020)

Kouna

Nejspíš vychází od místního jména Kounov, stejně jako příjmení Kounovský. Název Kounov vznikl z osobního jména *Kúna* s přidáním přípony -ov. Proprium *Kúna* pochází z něm. *Kuno*, *Konrad*. Další možností je, že příjmení vzniklo diftongizací ú -> ou, tedy *Kúna* na *Kouna*. (Moldánová, 2004, 93; Profous II., 2011, 340)

Polinský

Příjmení je odvozeno od oikonyma Polín. (Moldánová, 2004, 145)

c) Příjmení z názvů německých/rakouských osad

Lampeitl

Patrně by se mohlo jednat o stejné odvození jako u příjmení Lamprecht, tedy od stejnojmenného osobního jména původem z němčiny (*lant* znamená „země“ a *beraht* adj. „skvělý“), odvozená příjmení jsou: Lampl, Lamka ad. Druhou variantou se rozumí, že příjmení bylo odvozeno stejně jako příjmení Lampar z křestního jména Lambert neboli „žijící v Lombardii“, zároveň *lampar* znamená „směnárníka“ či určitý „typ vína“. Další verze příjmení tohoto typu: Lampart, Lamper, Lampíř ad. Popřípadě by se mohlo jednat o utvoření příjmení podle místního názvu Lamm, nedaleko obce Zaderhaus v Rakousku. Druhá část příjmení *peitl* by mohla mít souvislost s Beutl, nářečně i s „p“ = Paitl, Pajtl, Paytl, což znamená v překladu „pytel“. (Moldánová, 2004, 103; Hornung, 1989, 90; Beneš, 1998, 317)

Rieb

Toto příjmení má více výkladů, může se jednat o příjmení Ryba, které bylo zapsané německým pravopisem v mužském rodě, nebo může jít o utvoření příjmení z místního jména Rieb v Horní Falci. Rieb je vesnice, která se nachází u německého města Hemau. (Moldánová, 2004, 156; mapy.cz)

Schönhause

První část příjmení *schön* znamená něm. „krásný“, sloužila jako základ mnoha složených příjmení. Některá z nich mohou být i z místních jmen, např. z místního jména *Schönhausen*, které se nachází například v Horním Bavorsku, v Meklenbursku apod. (Moldánová, 2004, 167; Beneš, 2020, 283)

Weinzettl

Příjmení Weinzettl bylo pravděpodobně utvořeno z místního jména. Může se jednat o obec Weinzettl, která náleží k okresu Štýrský Hradec v Rakousku, nebo o stejnojmennou obec, spadající k městu Pyhra v Dolním Rakousku. Příjmení mohl dostat ten, kdo pocházel z jedné z těchto oblastí. (mapy.cz)

d) Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů

5.3 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě

Brunn (er)

Jedná se o příjmení odvozené podle místa bydliště, od slova *born*, nářečně „studna“, dotyčný nejspíše bydlel v okolí studny. Zároveň příjmení mohlo vzniknout od místního jména Brunn, česky Studnice. Vesnic s tímto názvem je v ČR více, jedna se nachází i v okrese Jindřichův Hradec. (Matúšová, 2015, 20; Beneš, 2020, 268)

Hauzalander

Pravděpodobně se jedná o složeninu. První část příjmení je motivována od místního jména *Haus* či *Hausen*. Druhá část *lander*, v doslovném překladu „země, krajina“. Celek by mohl označovat podomního obchodníka, který navštěvoval různé kraje a prodával zboží. Další variantou může být i původ jmenovaného z obce *Haus*. Existoval přímo název pro podomního obchodníka – „hauzírník“ i fem. varianta „hauzírnice“. (Beneš, 2020, 277; Hauzírník, 2011)

Chaloupek

Příjmení bude mít pravděpodobně stejný motivační základ jako Chalupa, spadá tedy pod kategorii: Příjmení, která jsou motivována polohou, druhem či charakterem bydliště. Tato varianta vznikla úpravou z příjmení Chaloupka. Na východě Čech se výrazem *chaloupka* označoval i výminek. Příjmení mohl dostat majitel chaloupky, člověk žijící na výminku, osoba s menším majetkem, popřípadě i někdo pocházející z obce Chaloupky apod. Příjmení lze tedy řadit rovněž ke kategorii č. 2, ze jmen místních (Chaloupky) a k č. 4, ze sociálních poměrů (menší majetek). (Moldánová, 2004, 71; Knappová, 2008, 25; Mates, 2002, 95)

Kříž

Příjmení mohlo být utvořeno ze stč. osobního jména *Kříž*. Další varianty příjmení jsou: Křížák, deminutivum Křížek, Křížík, Křížka, Křížovský. Může být i z místních jmen Křížky, Křížov, Křížovice apod. Příjmení mohla získat i osoba bydlící v blízkosti nějakého kříže, nebo osoba využívající často metonymickou frázi: „Mám to s tebou ale kříž“. Popřípadě příjmení získal ten, kdo si stěžoval na bolest v kříži či se často křížoval, nebo nosil kříž na pohřbech. Příjmení lze zařadit i do kategorie č. 1, Příjmení ze jmen osobních (Kříž), ke kategorii č. 2, Příjmení ze jmen místních (např. Křížov), č. 4, Příjmení z duševních vlastností, sklonů (křížovat se) a č. 8, Příjmení z názvů věcí (kříž). (Moldánová, 2004, 98; Mates, 2002, 143–144)

Neuman

Jednalo se o především o něm. označení „novousedlíka“, avšak v některých případech se odvozovalo i od žid. slova *neuman* „obecní písař“ či od *Nachum*, což je osobní jméno. U tohoto příjmení se počestvovaly německé samohláskové grafémy čili -eu se přepisovalo na -aj, Neumann -> Najman. Příjmení je německé a lze ho psát s jedním „n“ i se dvěma. Flexivní sufix -mann, nebo jen -man označuje určitost osoby. Jde o německou variantu našeho příjmení Novák. K rozšíření na našem území došlo díky kolonizačním vlnám a germanizačním tlakům. (Knappová, 2008, 155–156; Moldánová, 2004, 126; Mates, 2002, 181, 182)

Stránský

Toto příjmení signalizovalo místo, kde daná osoba bydlela, v tomto případě příjmení označovalo osobu, která bydlela na stráni. (Kotík, 1894, 149)

Závodský

Přestože se může zdát, že se jedná o příjmení od slova *závod*, není tomu tak. Příjmení dostal ten, kdo bydlel za vodou, nebo v Závodí. Další podoby: Závoda, Závodník, Závodný ad. (Moldánová, 2004, 221)

5.4 Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů

a) Příjmení podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla

- z češtiny

Černý

Viz příjmení Schwarz. Jedná se o 5. nejčastější příjmení v ČR podle D. Moldánové. (Moldánová, 2004, 39)

Hrbotický

Nejspíše utvořeno od slova *hrb*, „tělesný nedostatek“ či „pahrbek/pohorek“. Další příjmení jsou: Hrb, Hrba, Hrbáč, Hrbáček, Hrbata, Hrbek, Hrbolka ad. (Moldánová, 2004, 69)

Lysý

Příjmení může označovat lysého člověka, tedy holého, plešatého. Také se může jednat o příjmení osoby pocházející z Lyskovic, což je obec nacházející se cca 7 km od Humpolce. Další varianty příjmení jsou např.: Lysáček, Lysák, Lysoň apod. (Moldánová, 2004, 109; Knappová, 2008, 26; Kotík, 1984, 48, Profous, 2011, II. 704)

Malek

Příjmení *Malek* s největší pravděpodobností vychází podobně jako Mála z adjektiva „malý“, popřípadě ze jmenného staročeského tvaru *mal*. Adj. tvar doplňuje zdrobňující přípona -ek. Motivací může být i osobní jméno Malachiáš (biblické) či Malhost (staročeské, zn. malý cizinec). Můžeme tedy řadit i ke kategorii č. 1, Příjmení z osobních jmen. (Moldánová, 2004, 111; Novotná, 2019, 100)

Malík

Toto příjmení je odvozeno od nejmenšího lidského prstu na ruce, respekt. malíčku. Adjektivum maličký má ještě další varianty příjmení, a to: Malič, Maličký. (Moldánová, 2004, 111)

Šrámek

Toto příjmení označovalo člověka, který nosil jizvu neboli šrám, jedná se o deminutivum příjmení Šrám. Další příjmení od slova šrám jsou: Šram, Šramčík. (Moldánová, 2004, 189)

- z němčiny

Krumlík

Něm. *Krum* pochází z německého adjektiva *krumm* = „chromý“ nebo „křivý“. Příjmení Krumlík je počestělá varianta. Německé příjmení zní Krum/Krump, zdrobněle Krum(e)l a existuje i varianta Krumphanzl, s významem „chromý Jeník.“ (Moldánová, 2004, 96)

Švarc/Schwarz

Příjmení z německého adj. černý bylo přizpůsobováno českému i německému pravopisu, u jména Švarc se v období 2. světové války navracelo k původnímu německému Schwarz, souviselo to s poněmčováním příjmení. Příjmení často převzala osoba podle tmavých vlasů, očí či pleti. Někdy příjmení dostal hospodář, který choval černé ovce, skot či měl tmavší odstín půdy. Tím pádem můžeme řadit i ke kategorii č. 6 Příjmení ze zaměstnání (chovatel černých zvířat, hospodář s tmavou půdou) (Matúšová, 2015, 43; Knappová, 2008, 26; Hornung, 1989, 119; Mates, 2002, 258)

b) Příjmení z duševních vlastností, sklonů apod.

- z češtiny

Pokorný

Pokora patří mezi základní ctnosti v křesťanství, příjmení je utvořeno z adj. pokorný neboli trpělivý, skromný. Někdy se příjmení dávalo i ironicky, a to osobě, která se vyznačovala rebelií. *Pokorný* však mohlo v dřívějších dobách znamenat i zkrocený či krotký, a právě onen rebel mohl být po činění špatností vychováván v pokoře a následně nazván Pokorný. Zaujímá 11. místo v nejčastějších příjmení u Čechů. Další typy příjmení odvozené z tohoto adjektiva jsou: Pokorník, Pokorák. (Moldánová, 2004, 145; Mates, 2002, 198)

Potměšil

Příjmení Potměšil je utvořeno z přezdívky větné, *po tmě šít*, což znamená, že člověk něco „sprádá“, „chystá“... ve smyslu něčeho zlého, špatného. U Kotíka příjmení patří do čísla 3., Příslovce se slovesem. (Kotík, 1894, 171; Moldánová, 2004, 147)

Povolný

Příjmení je vytvořeno z adjektiva povolný. (Moldánová, 2004, 147)

Třetina

Příjmení, které vzniklo od adjektiva „třetí“, nebo z číslovky, další podobné varianty příjmení: Třeťák, Tříletý ad. (Moldánová, 2004, 201)

- z němčiny

Šel

Může se jednat o německé adjektivum *schel*, což znamená „vznětlivý“ či také „rozzuřený“. Případně se může příjmení řadit ke kategorii č. 9, Příjmení ze slovesných pojmenování. Jedná se o tvar přičestí minulého slovesa *jit*. (Moldánová, 2004, 181)

Šipl

Příjmení Šipl, něm. Schippel, je utvořeno ze slovinského slova „Žipelj“, to vychází ze starohornoněmeckého Sîpili. Další možností motivace příjmení je křestní jméno Sigibald, které znamená „vítězný“, „úspěšný“. (Hornung, 1989, 117)

Štorkan

Jedná se o německou složeninu ze slov *stark* = „zlý“ či „silný“ a *Hans* = „Jan“. Zároveň se *Štorkán* v oblasti Hořovicka nářečně říká „škvarku“. Možností motivace může být i *Storch*, což znamená „čáp“, nebo jméno může souviset se slovem *štorkati*, užívaným na Moravě, zn. „strkatí“. Toto příjmení se tedy kromě k této kategorii váže ještě ke klasifikaci č. 7, Příjmení z názvů živočichů (čáp), č. 8, Příjmení z názvů věcí (škvarek) a č. 9, Příjmení ze slovesných pojmenování (štorkati). (Moldánová, 2004, 191; Kotík, 1984, 65)

Tušera

Výklad tohoto příjmení je značně nejistý. Příjmení mohlo pocházet například z něm. *Tusch* (viz. *Dusch*), toto slovo označovalo „hlučnou osobu“, nebo bavorsko-rakouské citoslovce „prásk“. Příjmení však mohlo být motivováno i místem odkud osoba pocházela, *Tusch* označuje také MJ (Bavorsko) a nářečně i paseku. Podobně znějící je také příjmení *Teuschler*, což byl odborný název pro „barterového obchodníka“ čili pro směnný obchod. Příjmení by mohlo mít souvislost také s něm. *Taschner* čili „brašnář“, počestěle *Taşner*, *Tošner*, *Tošnar*, *Tošer*, kdy užití výslovnost mohla proměnit o -> u = Tošer -> Tušer. (Hornung, 1989, 49, 126, 129; Beneš, 1998, 270, 189)

c) Kombinace fyzických a duševních

Mallat

Toto příjmení nejspíš vzniklo stejně jako Malát, z adj. malomocný či malátný. Další varianty jsou: Malata, Malatín, Malátek. Je i možnost, že je odvozeno stejně jako Mála od adj. malý, kde jsou rovněž podobné varianty: Maláč, Malák, Malán apod. (Moldánová, 2004, 111)

Dvě písmena „l“ jsou v příjmení zapsány pravděpodobně z důvodu poněmčování českých příjmení, po roce 1945/46 docházelo k celkové bohemizaci. Zdvojená souhláska naznačovala absenci kvantity u předchozí samohlásky. U tohoto příjmení jde o změnu grafické podoby tzn. odstranění zdvojeného ll > l. Stejně tomu bylo u příjmení: Pallitschka > Palička, Jellinek > Jelínek, Mally > Malý. (Matúšová, 2015, 55–56; srov. Höppnerová, 2010, 6)

Pála

Toto příjmení má hojný počet výkladů, mohlo se vytvořit z křestního jména Pavel, nebo také od slova *pala*, což je „silnější hůl“, deminutivum *palásek* je „klacek“. *Pal* označuje něco nešpičatého, proto je i *palasatý muž* – muž bez hrotu. V nářečí slezském slovo *pala* označuje člověka s velkou hlavou, nebo také tvrdou. Příjmení Pála tedy pojmenovávalo i člověka, který byl paličatý. Další varianty příjmení: Pala, Pála, Pálka, Paláček ad. Příjmení lze zařadit do kategorie č. 4 (člověk s velkou hlavou/člověk paličatý), do kategorie č. 1 (Pavel) a do kategorie č. 8 (hůl). (Moldánová, 2004, 133; Knappová, 2008, 20; Kotík, 1984, 46)

Sladký

Od stejnojmenného adjektiva. Příjmení podle vlastnosti. (Kotík, 1894, 54; Moldánová, 2004, 170)

5.5 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů

Frühbauer

Toto příjmení se používalo jako označení pro svobodníka. V příjmení se objevuje část bauer, sedlák. Sedláci a hospodáři nesli často příjmení podle názvu svého dvorce + bauer. (Beneš, 2020, 304)

Hausser

Odvozeno od místního jména Haus – hausen, dříve psáno i jako Houser či od Hausler, tzn. „hospodář“, nebo i „podruh“, „správce domácnosti“. Další variantou je, že se jedná o kratší formu křestního jména Balthasar. U tohoto příjmení jde o změnu grafické podoby tzn. odstranění zdvojeného ss > s. (Moldánová, 2004, 55–56, 61; Hornung, 1989, 70)

Procházka

Příjmení Procházka označovalo „poddaného, který zběhl“. U tohoto příjmení je možná i obměna, pravopisná podoba se liší, viz Prochaska, Procháska, Prochazka, Prochacka, Procházska, Prochadzka, Prochászka. Příjmení je bez expresivity. Jedná se o 6. nejpoužívanější příjmení v Česku. Příjmení může patřit i do kategorie 6., Příjmení z názvů řemesel a zaměstnání, protože apelativum procházka se přeneseně využívalo pro řezníka – procházel se při nákupu dobytka – nebo pro vandrovního tovaryše a zahaleče. (Moldánová, 2004,148; Knappová, 2008, 27, 148, 178)

Šlechta

Příjmení má motivaci ve slově šlechta, popř. šlechtic či může být utvořeno z adj. šlechtetný. Toto příjmení, vyjma této kategorie, můžeme zařadit ještě do kategorie č. 4 (vlastnosti ad.). (Moldánová, 2004, 185)

Špulák

Vychází ze slova „tulák“, ve staročeštině se sloveso *špúlat* používalo jako „potulovat se“. Příjmení může být řazeno i ke kategorii č. 4, Příjmení podle vlastností tělesných z motivace podle vzhledu, *špoula* se říkalo tomu, kdo měl vyšpoulená ústa. (Kotík, 1894, 50; Moldánová, 2004, 189)

Zeman

Příjmení Zeman znamenalo menšího šlechtice, který vlastnil erb, či se jednalo o svobodného majitele statku se zápisem v deskách zemských. Je to 21. nejpoužívanější příjmení v ČR. (Moldanová, 2004, 222; Knap, 2008, 27)

5.6 Příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka (skutečné či jen zamýšlené)

- z češtiny

Doškař

Příjmení od povolání doškař, ten, kdo vyráběl došky¹⁵. (Moldanová, 2004, 43)

¹⁵ Došek, „svazek slámy, popř. jiného materiálu, využívaný jako střešní krytina.“ (Došek, 2017–2024)

Kvasnička

Vychází ze staročeského slova *kvas*, jedná se o označení pro „hostinu“, „nápoj“, „přisadu do těsta“. Význam příjmení více definuje verbum *kvasit* (droždí, kvasnice). *Kvasnička* tedy mohl být někdo, „kdo prodával droždí“. Ve Vodňanech *kvasničky* označují „kynuté buchty“ či „vdolky“. Příjmení můžeme kromě této kategorie č. 6 (prodavač droždí) zařadit i do kategorie č. 9, (kvasit) či do kategorie č. 8, konkrétně se jedná o příjmení z názvů jídel a potravinářských výrobků (kvas). (Moldanová, 2004, 101; Knappová, 2008, 27, 30)

Počta

Stejně jako příjmení Pošta, je i toto motivováno podle budovy pošty. Příjmení tedy mohla dostat osoba pracující na poště či bydlící v okolí této instituce, která se nachází na našem území od roku 1527. Majitel tohoto příjmení mohl pobývat přímo v budově pošty a tím si vysloužit příjmení podle jména po chalupě. Můžeme přiřadit i ke kategorii č. 3, Příjmení motivována polohou (bydliště poblíž pošty). (Moldanová, 2004, 143, 146,)

Vodička

Jedná se o deminutivum příjmení, starým pravopisem *Wodiczka* (1799). Jméno označovalo osobu, která pečovala o vodovod, popř. odvozeno od apelativa voda, tudíž lze příjmení řadit i ke kategorii č. 8, Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů (voda), nebo ke kategorii č. 4, vlastností (abstinent, špatný hospodský). Příjmení mohla totiž dostat i osoba, která nepila alkohol a preferovala pití čisté vody, nebo se mohlo jednat o ironické označení pro hospodského. (Moldanová, 2004, 211–212; Mates, 2002, 288)

Zámečník

Typické příjmení z povolání, existuje i deminutivum: Zámečníček. (Moldanová, 2004, 220)

- z němčiny

Kešner

Příjmení Kešner, nebo také Kešnar vychází z *Kastner*, tzn. v rakouském nářečí „truhlář“. (Moldanová, 2004, 82)

Müller

Příjmení v překladu znamená „mlynář“, má několik grafických podob – Müller, Miler, Miller, Müllner. (Matušová, 2015, 114; Knappová, 2008, 28)

Příjmení má ještě podobu: Müllner, která byla užívána především šumavskými Němci. Od 14. století příjmení Müller šumavskou podobu nahradilo. Jedná se o 96. nejčastější příjmení a do němčiny se dostalo z latiny – molinarius, mlynář. (Moldanová, 2004, 122)

Schneider

Německá verze příjmení Krejčí, většinou se v dřívějších dobách příjmení zapisovala obě vedle sebe, jak v německé, tak v české variantě. Máme spoustu variant tohoto příjmení: Schnaider, Šnajdr, Šneidr, Schneyder, Šnejdr, Šneidar ad. Bylo to jedno z nejvíce frekventovaných příjmení Němců žijících v Čechách v 15.–16. st. (Matušová, 2015, 16, 62, 63; Moldanová, 2004, 167)

V příjmení dochází k zjednodušení skupin souhlásek, tzn. německé koncovky: -er či -el se mění na -r, nebo -l a -e mizí úplně. Viz Schneider -> Schneidr. (Knappová, 2008, 158)

Vinkler

Od německého Winkler, prodejce, který obchoduje ve výklenku či ten, kdo sídlí ve výklenku. Příjmení je frekventované hlavně v Bavorsku a Rakousku. (Moldanová, 2004, 209–210)

U příjmení zakončených na -el, nebo -er často vysouváme -e, avšak zrovna u podoby Vinkler se -e ponechává. Pokud vyslovujeme příjmení bez -e v běžné konverzaci, znamená to, že ho vypustíme i při skloňování. Vyslovujeme-li celou variantu s koncovkou -el -er zachováváme -e i při skloňování a přechylování. Varianta Vinkler má souhláskovou skupinu lr, která stejně jako jr nemůže v českém jazyce tvořit slabiku. Př: Bayer [bajer] genitiv – Bayera/ Vinkler, gen. Vinklera. Oproti tomu např. skupina bl, kr, cl ad. slabiku vytvořit může. Př: Štancel [Štancl] v genitivu Štancla, popř. Štancela. (Knappová, 2008, 45–46)

Weber

Význam příjmení je tkadlec. Jedná se o německé příjmení, grafém „w“ se přepisuje na české „v“ a zároveň se zjednodušuje hlásková skupina -er na -r (Weber -> Vebr). Máme i další varianty zápisu: Webr, Veber, Vébr. (Moldanová, 2004, 218; Matušová, 2015, 51; Knappová, 2008, 28, 157,158, 160)

5.7 Příjmení z názvů živočichů a rostlin

a) ze jmen savců, ptáků a dalších živočichů

Beran

Příjmení Beran neznamenal nutně jen zvířecí označení, mohlo se jednat i o vlastnost člověka, konkrétně paličatost, nebo příjmení mohl dostat i vytrvalý člověk či chovatel beranů. Příjmení mohlo být motivováno i podle domovního znamení, kdy měla daná osoba vycpanou hlavu zvířete či jeho obraz nad vchodem. Pojem sloužil i jako vulgární výraz katolíků pro evangelíky či příslušníky jednoty bratrské. Příjmení by tedy mohlo patřit do několika kategorií zároveň – kategorie č. 4 vlastnosti (paličatý, vytrvalý), č. 6 zaměstnání (chovatel), č. 3 charakter bydliště (obraz berana). Beran je 70. nejčastější příjmení v Čechách. (Moldanová, 2004, 31; Knappová, 2008, 28; Mates, 2002, 23–24)

Kos

Příjmení dle názvu ptáka, další varianty jsou: Kosek, Kosík, Kosejk, ale i dysfemismus Kosák. (Moldanová, 2004, 91)

Krafka

Příjmení nemusí být odvozeno jen od zvířete (kráva), mohlo se také vytvořit od slovesa *krafat*, tudíž ho můžeme zařadit i do kategorie č. 9, Příjmení ze slovesných pojmenování. (Knappová, 2008, 28; Moldanová, 2004, 94)

b) z názvů rostlin a jejich částí, plodů apod

Buček

Příjmení Buček vzniklo podle stromu Buk, nebo mohlo naznačovat bukový les. Další varianty: Bučan, Bučík, Bučina. (Moldanová, 2004, 35)

Doubek

Příjmení pochází z názvu listnatého stromu, jedná se o deminutivum dubu, které značí jak malý strom, tak i pěkný či mladý dub. Další varianta příjmení: Doubínek (Moldanová, 2004, 43; Knappová, 2008, 28)

Rokyta

Rokyta je starší označení pro vrbu, další varianty příjmení jsou: deminutivum Rokytko a Rokytský. (Moldanová, 2004, 157)

5.8 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.

Langweil

Toto příjmení v překladu znamená „dlouhá chvíle“, v některých oblastech, např. v Hesenu, slovo *Langweil* označuje „patoky“. (Beneš, 2020, 416)

Picka

Příjmení je nejspíše vytvořeno od slova *picka* neboli menší *pec*, avšak může se jednat i o motivaci z osadního jména Pliškovice. (Kotík, 1894, 79; Moldanová, 2004, 139)

Rozporka

Podle slova *rozporka*, tzn. „komponent ze žebříňáku“. (Moldanová, 2004, 159)

Řáda

Příjmení může být odvozeno stejně jako příjmení Řád, od pořádku, nebo se jednalo o složku tkalcovského stavu či může jít o stejnou motivaci jako u příjmení Řada znamenající místo, kde se voda čeří, tudíž lze příjmení řadit i ke kategorii č. 3, Příjmení motivována polohou. (Moldanová, 2004, 161)

5.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů

a) Příjmení z tvarů přičestí minulého

Příbyl

Tvrdá varianta je 134. nejčastější příjmení v Česku, mohlo se jednat o nového člověka, který nově „příbyl“ (přistěhoval se), nebo mohlo být motivací křestní jméno Přibyslav či osadního jméno Přibylov. Měkká varianta může vycházet ze slovesa přibítí, kdy příjmení dostane ten, kdo někomu „namlátil“, nebo ten, který špatně zatloukl hřebík a ostuda přetrvala, až si vysloužil ono příjmení. Můžeme tedy řadit i ke kategorii č. 1, Příjmení ze jmen osobních (Přibyslav) a č. 2, Příjmení ze jmen místních (Přibylov). (Kotík, 1894, 107; Moldanová, 2004, 149; Mates, 2002, 206)

Pudil

Vychází se slovesa pudit, nutit, ponouknout. Další formy příjmení: Pudík, Pudich. (Moldanová, 2004, 150)

Vospěl

Vospět znamenalo ve staročestíně „odzpívat“, nebo také „odříkat“. Příjmení vychází právě z tohoto slovesa. (Moldanová, 2004, 214)

b) Příjmení z tvarů přítomného času a rozkazovacího způsobu, a to i ve větěném spojení

Vosolsobě

Toto příjmení pochází ze slovesa „(v)osolit“ v rozkazovacím způsobu, stejně jako varianta příjmení Vosol. Ve studii Antonína Kotíka patří do č. 10, Celé věty stažené. (Moldanová, 2004, 214; Kotík, 1984, 173)

c) Příjmení z podstatných nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů

Kopačka

Vychází se slovesa „kopat“, jednalo se i o výraz pro motyku (*kopačka* zn. „motyka“). Další příjmení tohoto typu: Kopal, Kopálek, Kopáč (kdo kope motykou), Kopačik, ad. Kotík příjmení řadí do kategorie Příjmení z živností řemeslných a obchodních a také k možnosti Příjmení v ženské osobě. (Kotík, 1894, 123–125; Moldanová, 2004, 90)

Rojka

Příjmení Rojka vychází z „rojení včel“. Další příjmení jsou např.: Rojan, Rojčík, Rojovský ad. (Moldanová, 2004, 157)

Švehla

Příjmení Švehla je odvozeno ze staročeského verba *švehlat*, dnes „šveholit“. Máme i verzi v deminutivu (Švehelka) či zhrubenou podobu Švehlák. (Knappová, 2008, 31; Moldanová, 2004, 193)

5.10 Příjmení ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí ad.

5.11 Příjmení znamenající nadávky

Fák

Příjmení je s vulgárním příznakem, *fákat* znamenalo „kálet“, ze stejného slova máme i označení *fakan* pro dítě, které je pokálené. (Kotík, 1894, 63)

Soukup

Jak příjmení Soukup, tak i Soukop a Souchop vycházejí ze slova „překupník“ – ten, kdo byl svědkem koupě či společně s někým něco koupil, příp. kšeft dohodil. V dřívějších dobách bylo jméno chápáno jako silná nadávka, jelikož se jednalo většinou o překupníka kradených věcí čili zloděje. (Kotík, 1894, 66; Knappová, 2008, 27; Moldanová, 2004, 173)

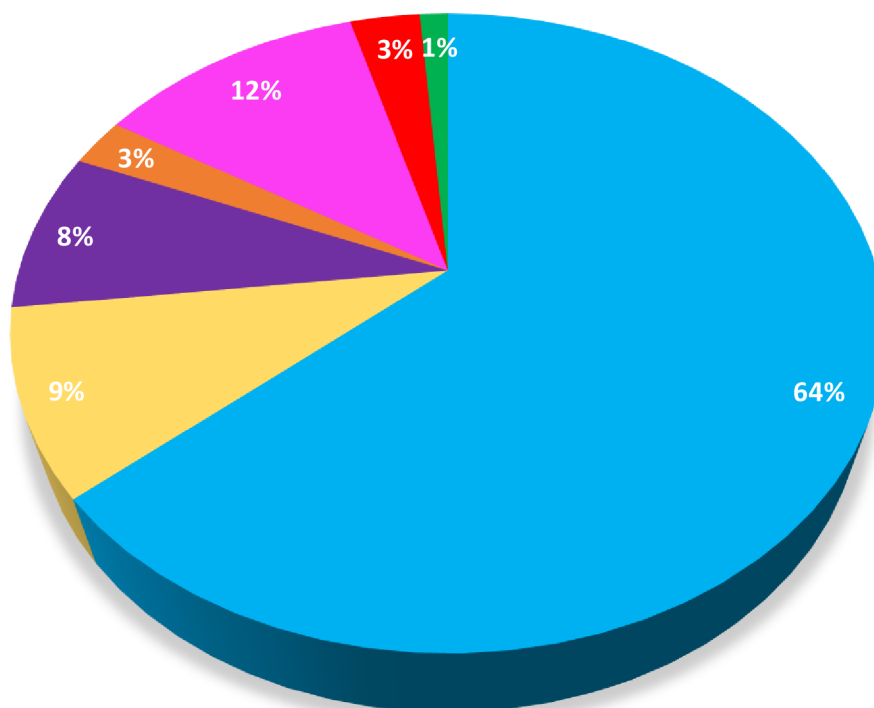
6. Shrnutí

V této kapitole si pro přehlednost uvedeme několik grafů. Tyto grafy zobrazují procentuální údaje o příjmení ze jmen po chalupě v obci Kunžak. U samotných jmen po chalupě je pro srovnání analyzována i obec Proseč pod Ještědem. (srov. Susková, 2019)

6.1 Graf č. 1

Tento graf znázorňuje procentuální četnost jednotlivých kategorií jmen po chalupě v Kunžaku.

Procentuální četnost jednotlivých kategorií jmen po chalupě v Kunžaku

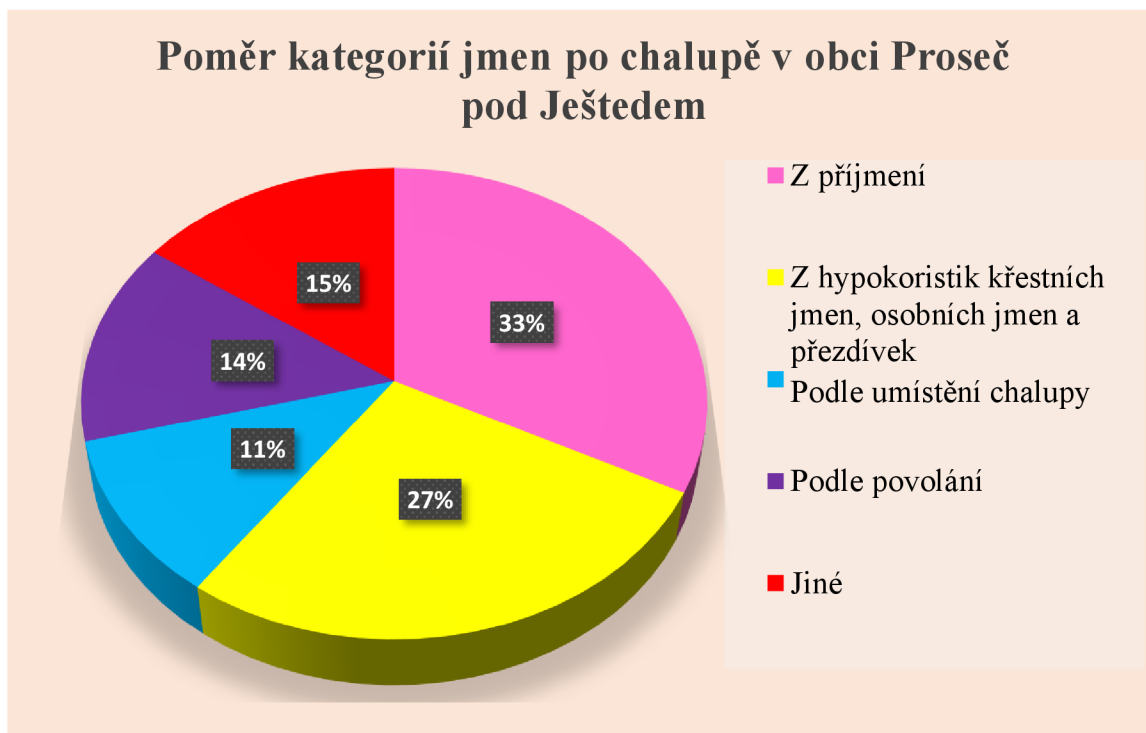

Graf č. 1. Procentuální četnost kategorií jmen po chalupě v obci Kunžak.

- 1. Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby
- 2. Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývající či jinak spřízněné osoby
- 3. Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele.
- 4. Podle místa nebo podle domovního znamení
- 5. Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci
- 6. Jména z obrazných pojmenování a symbolů
- 7. Jiné, uměle vytvořené názvy, např. pro reklamní účely apod.

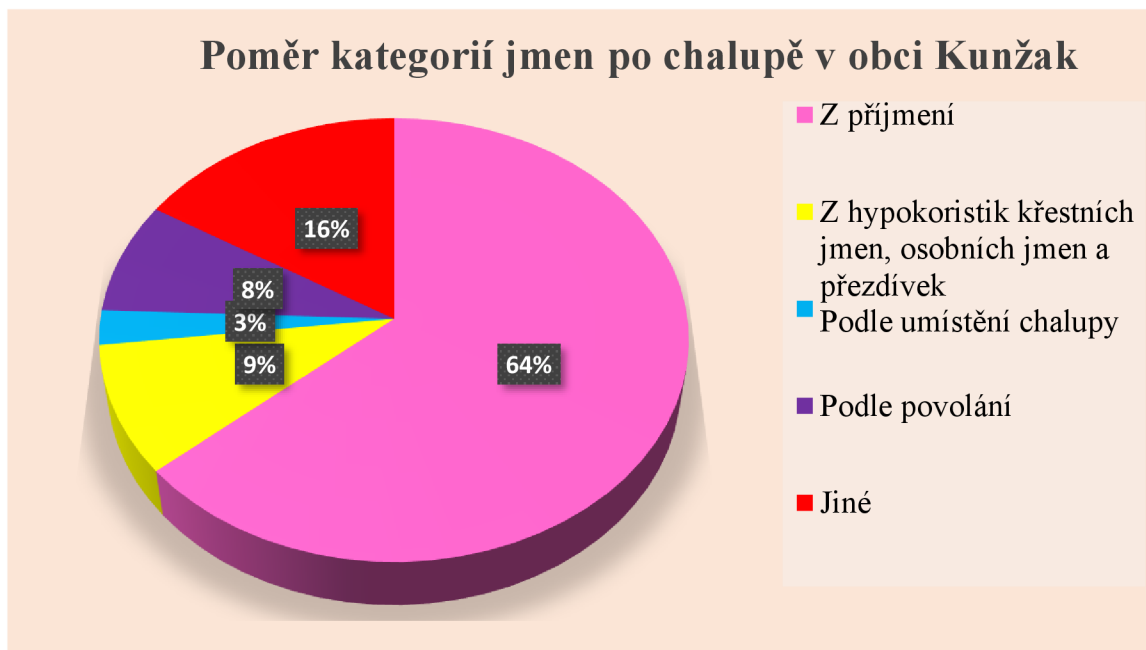
6.2 Graf č. 2 a + 2 b

Tyto dva grafy porovnávají výskyt kategorií jmen po chalupě v obci Kunžak a v obci Proseč pod Ještědem. Pro odlišnost klasifikací jsou vybrány jen podobné kategorie a z ostatních je utvořen oddíl – jiné.

Graf č. 2 a) Porovnání výskytu kategorií jmen po chalupě – obec Proseč pod Ještědem

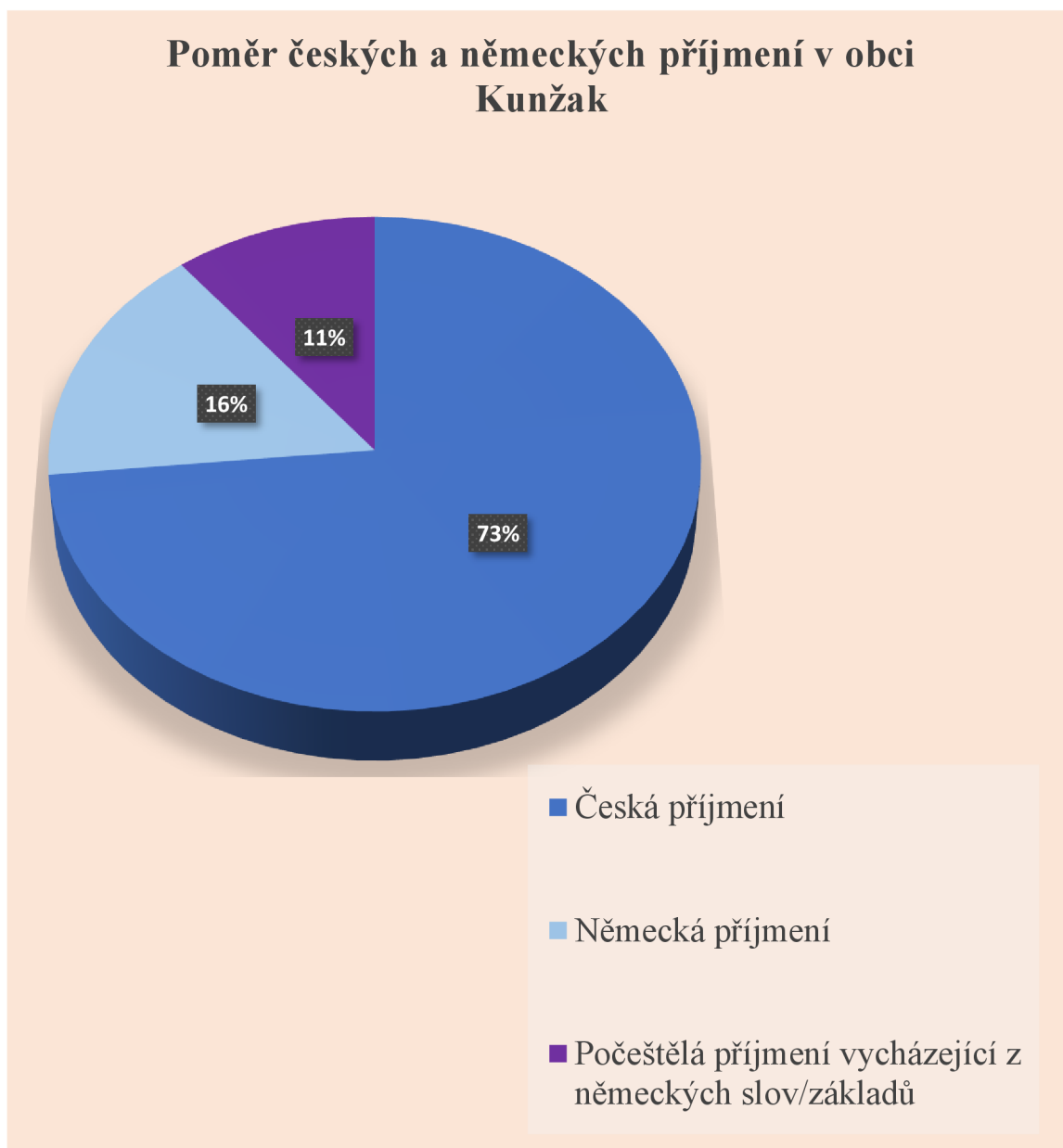
(srov. Susková, 2019, 127–128)

Graf č. 2 b) Porovnání výskytu kategorií jmen po chalupě – obec Kunžak

6.3 Graf č. 3

Třetí graf ukazuje procentuální poměr českých a německých příjmení ve zkoumané obci. Jména jsou dělena do 3 kategorií: 1) Česká příjmení, 2) Německá příjmení a 3) Počeštělá příjmení vycházející z německých slov/základů.

Graf č. 3. Procentuální poměr českých a německých příjmení v obci Kunžak

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo odhalit motivace utvoření příjmení a jmen po chalupě v obci Kunžak a získaný materiál rozřadit do kategorií.

Jména po chalupě jsou rozebrána a přiřazena ke kategoriím, které jsou s menší obměnou převzaty od Majtánové. K určení motivace byla použita i publikace Janotky a Linharta: *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*. (Janotka, Linhart, 1984) Nebylo vždy snadné odhalit motivace, některé názvy byly určeny pomocí již zmíněných publikací, jiné byly ústně konzultovány s paní Krafkovou, která je místní kronikářkou, ředitelkou školy a o jménech má lepší přehled. Některá jména byla zjištěna až díky přečtení kroniky, např. chalupa *UVormů* (*Hobza = Vorm*). (Pamětní kniha města Kunžaku II., 1929–1934, 322). Jména po chalupě jsou nejčastěji vedena ve tvaru s „U“ -> (*U Třetinů*, *UMalíků*, *U Procházků* apod), několik jmen má předložku „V“ -> (*VRáji*, *VBosně*) a objevuje se i předložka „Na“ -> (*Na Šejbech*). Jsou i názvy zcela bez předložky -> (*Vysoké zápraží*, *Myší díra*, *Brunnerova vila*, *Coufálka* apod). Zbylé varianty tvoří názvy mlýnů (*mlýn a pila Rojků*). Některá jména po chalupě mají více používaných názvů zároveň (*UFričů*, *UVaňků* aj.), u některých se názvy mění podle majitelů (*UDoškářů b.*, *U Webrů*) a u jiných je i více variant téhož názvu (*Barchaníkova chalupa/ U Barchaníků*).

Kategorie jmen po chalupě

- **č. 1) Ze současného, nebo rodného příjmení majitele či pobývající osoby** -> u této kategorie bereme v potaz i variantu, že mohla být chalupa pojmenována např. podle rodného příjmení ženy před sňatkem (*UBalků b.*). (Hála, 1982, 16)
- **č. 2) Z přezdívky, nebo rodného jména majitele, pobývající či jinak spřízněné osoby** -> Zde je brán ohled i na pobývající osobu v chalupě či spřízněnou osobu, podle které mohl být název motivován (*U Štorkanů*). (Krafková, SA, 2024) Za zmínku stojí především název *Myší díra*. Tato přezdívka vznikla na základě malé velikosti domu, přenesla se na otce (*Myšák*), poté na jméno po chalupě (*Myší díra*), a dokonce i na dceru (*Myšačka*) a její dům (rovněž *Myší díra*). (Hála, 1982, 14; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024). U názvu chalupy *UPulbírů* byl první odhad motivace podle místní holírny – pulbír = zastar. „holič“, avšak po konzultaci s kronikářkou paní Krafkovou bylo zjištěno, že název pochází od přezdívky rodiny, jež byla menšího vzrůstu a měla zálibu v alkoholu, od toho *Pulbír*. Kombinace české číslovky a německého substantiva -> půl

+ Bier (počeštěle bír); jako „malé pivo“ se hanlivě označují menší osoby. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024) U jména *U Točičků* se zdálo, že název pochází od místa stavení, na rohu dvou ulic. Takové domy se často nazývaly *Na Točně* apod., především pokud šlo o hostinec. Po rozhovoru s paní Krafkovou bylo zjištěno, že se jedná o přezdívkou majitele *Točík*, podle „točení piva“. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024) Dvojitou možnost motivace měl i název *V Bosně a.*, neboť majitelem byl voják. Podle jeho narození mohl být poslán do služby do Bosny, avšak rozhovor s paní Krafkovou potvrdil, že správná je druhá možná motivace, a to od „bosňák“ = „podomní prodavač“. (Krafková, 2024; Krafková SA, 2024) Těžko určitelný byl název *U Vormů*, bydlel zde pan František Hobza. Že se jedná o přezdívkou pana Hobzy, *Vorma*, bylo zjištěno až z kroniky *Pamětní knihy města Kunžaku II*. Název *U Kutilů* může mít dvojitou motivaci, neboť majitel stavení byl tesař, avšak jeho přezdívkou může být i ironické poukázání na jeho zálibu ve spiritualismu (provozoval černou magii – kutil ironicky). (Hála, 1982, 22; Krafková, 2024; Krafková SA, 2024)

- **č. 3) Související s provozovanou živností v tomto domě, zaměstnáním, popř. stavovskou hierarchií či hodností majitele** -> Kromě povolání je v kategorii zmíněna i provozovaná živnost, hodnost či postavení, i podle těchto aspektů mohl být název utvořen (*U Zemanů a*).
- **č. 4) Podle místa nebo podle domovního znamení** (*Coufálka, Vysoké zápraží, U Hrušky*)
- **Č. 5) Jména, u kterých se nepodařilo zjistit motivaci** -> Tato kategorie slouží pro ta jména po chalupě, u kterých není motivace zřejmá. Po zařazení k této kategorii vždy následuje i zařazení subjektivní k jedné z ostatních kategorií.

Tyto dva oddíly byly vytvořeny pro snadnější kategorizaci a větší přehlednost klasifikace:

- **č. 6) Jména z obrazných pojmenování a symbolů** (*V Ráji, U Miliónů*) – U jména po chalupě *V Ráji* byla motivace původně vyvozována z jednoho z křestních jmen majitelů, *Fiala Adam* (Adam z ráje). Po pozdější konzultaci bylo zjištěno, že název pochází od symbolu ráje, čímž byl strom rostoucí u chalupy. Jméno po chalupě se poté přeneslo i na rodinu – *Rajská*.
- **č. 7) Jiné, uměle vytvořené názvy, např. pro reklamní účely, instituce apod.** (*Chudobinec, U Černého orla*) -> Kategorie č. 7 byla vytvořena zejména kvůli zařazení názvu *U Černého orla*, který byl vytvořen majiteli hospody *U Vaňků/U Friců*, nejspíš

z důvodu sjednocení názvu, jelikož majitelé byli dva. Název se však neujal. (Hála, 1988, 94)

Znázornění četnosti jmen po chalupě v Kunžaku obsahuje kapitola č. 6 s názvem Shrnutí. V této kapitole se nachází výsečový graf zohledňující všechny tyto kategorie.

- Kategorie č. 1 -> 102 jmen = 64 %
- Kategorie č. 2 -> 15 jmen = 9 %
- Kategorie č. 3 -> 13 jmen = 8 %
- Kategorie č. 4 -> 4 jména = 3 %
- Kategorie č. 5 -> 19 jmen = 12 %
- Kategorie č. 6 -> 5 jmen = 3 %
- Kategorie č. 7 -> 2 jména = 1 %

Je tedy patrné, že se nepodařilo objasnit pouze 12 % jmen. Největší zastoupení nese skupina č. 1, z příjmení majitele či pobývajících osoby, celkem 64 %. Zbylé kategorie mají skromnější procentuální zastoupení.

V grafu č. 2 byly srovnány obce Kunžak a Proseč pod Ještědem. Byly použity pouze podobné kategorie a pro ostatní byla utvořena sekce „Jiné“. Bylo zjištěno, že předkládaná práce obsahuje více jmen po chalupě z příjmení: 64 %, než práce Suskové: 33 %. Oproti tomu Proseč obsahuje více jmen z hypokoristik křestních jmen, osobních jmen a přezdívek: 27 %, Kunžak pouze 9 %. Také více jmen podle umístění chalupy: Proseč 11 %, Kunžak 3 % a podle povolání: Proseč 14 %, Kunžak 8 %. (srov. Susková, 2019)

Příjmení jsme zanalyzovali a přiřadili k jednotlivým kategoriím 1–11, které jsou převzaty od Miloslavy Knappové a Antonína Kotíka. Použita jsou pouze ta příjmení, která jsme získali z příjmení majitele stavení, z kterého vzniklo jméno po chalupě, důvodem je vysoký počet příjmení u chalup. Příjmení jsou přiřazena k jedné z kategorií, v rozboru jsou zohledněny i další případné kategorie, ke kterým je dané příjmení možné zařadit. Pro určení motivace vzniku příjmení a řazení ke kategoriím jsou uplatněny tyto publikace: Knappová Miloslava, *Naše a cizí příjmení v současné češtině* (Knappová, 2008); Kotík Antonín, *Naše příjmení* (Kotík, 1894); Matúšová Jana, *Německá vlastní jména v češtině* (Matúšová, 2015); Moldánová Dobrava, *Naše příjmení* (Moldánová, 2004); Hornung Maria, *Lexikon österreichischer Familiennamen* (Hornung, 1989); Mates Vladimír, *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení* (Mates, 2002); Beneš Josef, *Německá příjmení*

u *Čechů* (Beneš, 2020; Beneš 1998). Stejně jako u motivace jmen po chalupě se i některá příjmení těžko objasňují. Příjmení složitější v určení motivace bylo např. *Fák*, kde se motivace našla pomocí publikace Antonína Kotíka. Díky tomu byla přidána kategorie – Příjmení znamenající nadávky. Kotík také obsahuje i výklady běžnějších jmen, jako např. *Soukup*, *Šavrda*, *Štorkan*, *Pála*, avšak jeho výklady se mnohdy liší od jiných publikací, a proto jsou ve výkladu zohledněny. K interpretaci příjmení *Šipl* jsme využili zjištění publikované v kvalifikační práci: *Příjmení a přezdívký v obci Český Rudolec*, Vojtěch Vávrů. (Vávrů, 2016, 77)

U jednotlivých kategorií jsou uvedeny příklady příjmení. Některé kategorie nebyly použity, avšak jsou ponechány, jelikož je možné k nim příjmení přiřadit, pokud by nebylo řazeno k jiné kategorii.

Jedná se o oddíly:

(2. d) Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů, sem by šlo přidělit například příjmení *Čech*, které je zařazeno ke kategorii (1. a).

(10) – Příjmení ze slov nesklonných, příslovčí, citoslovčí ad. K této kategorii by bylo možné přiřadit např. příjmení *Vosolsobě* (nesklonné s.) a *Tušera* (citoslovce), která jsou jinak připojena ke skupinám (9. b) a (4. b).

Vymazán je pouze oddíl (2. b) Příjmení z německých názvů českých osad, protože se ve zkoumané obci nenaskytl žádný příklad takového příjmení.

Kategorie příjmení¹⁶

1) Příjmení ze jmen osobních¹⁷

- a) Slovanských – např. *Čech* (Čech/oslav), *Vacek* (Václav), *Vaněk* (Václav)
- b) Ze jmen hebrejských a aramejských – *Balek* (Baltazar), *Bartušek* (Bartoloměj), *Kubín* (Jakub), *Mátl* (Matouš či Matěj), *Michal* (Michal), *Michl* (Michal)
- c) Ze jmen řeckých – *Bastl* (Sebastián), *Kryzan* (Kristián), *Pešek* (Petr), *Šedrlé* (Sebastián či Sigibert), *Štefliček* (Štěpán), *Vondráček* (Ondřej), *Vondrák* (Ondřej)

¹⁶ U příjmení, která mají doslovný překlad jsou uvedeny tyto významy v hranatých závorkách.

¹⁷ U příjmení z osobních jmen jsou uvedena křestní jména, ze kterého vychází daná podoba příjmení.

- d) Ze jmen latinských – *Bína* (Benedikt), *Fejtl* (Vít), *Lukas* (Lukáš), *Martínek* (Martin), *Šavřda* (Šavel), *Urban* (Urban), *Valenta* (Valentýn)
- e) Ze jmen germánských – *Frič* (Friedrich), *Heřmánek* (Hermann)
- 2) Příjmení ze jmen místních, národních a názvů obyvatelských**
- a) Příjmení z názvů českých osad – *Ausobský*, *Kouna*, *Polinský*
- b) x
- c) Příjmení z názvů německých/rakouských osad – *Lampeitl*, *Rieb*, *Schönhausa*, *Weinzettl*
- d) x
- 3) Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě – *Brunner*, *Hauzalander*, *Chaloupek*, *Kříž*, *Neuman* [novousedlík], *Stránský*, *Závodský***
- 4) Příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů**
- a) Příjmení podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla – z češtiny – *Hrbotický*, *Lysý*, *Malek*, *Malík*, *Šrámek*; z němčiny – *Krumlík*, *Schwarz* [černý]
- b) Příjmení z duševních vlastností, sklonů apod. – z češtiny – *Pokorný*, *Potměšil*, *Povolný*, *Třetina*; z němčiny – *Šel*, *Šipl*, *Štorkan*, *Tušera*
- c) Kombinace fyzických a duševních – *Mallat*, *Pála*, *Sladký*
- 5) Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů – *Frühbauer* [svobodný sedlák], *Hausser* [hospodář], *Procházka*, *Šlechta*, *Špulák*, *Zeman***
- 6) Příjmení podle názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka (skutečné či jen zamýšlené) – z češtiny – *Doškař*, *Kvasnička*, *Počta*, *Vodička*, *Zámečník*; - z němčiny – *Kešner* [truhlář], *Müller* [mlynář], *Schneider* [krejčí], *Vinkler* [prodejce obchodující ve výklenku], *Weber* [tkadlec]**
- 7) Příjmení z názvů živočichů a rostlin**
- a) Ze jmen savců, ptáků a dalších živočichů – *Beran*, *Kos*, *Krafka*
- b) Z názvů rostlin a jejich částí, plodů apod – *Buček*, *Doubek*, *Rokyta*
- 8) Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod. – *Langweil* [dlouhá chvíle], *Picka*, *Rozporka*, *Řáda***
- 9) Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů**
- a) Příjmení z tvarů přičestí minulého – *Příbyl*, *Pudil*, *Vospěl* [odzpíval]

- b) Příjmení z tvarů přítomného času a rozkazovacího způsobu, a to i ve větěném spojení – *Vosolsobě*
- c) Příjmení z podstatných nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů – *Kopačka* [motyka], *Rojka*, *Švehla*

11) Příjmení znamenající nadávky – *Fák*, *Soukup* [překupník]

Graf č. 3, znázorňující poměr českých a německých příjmení ukázal, že převládají česká příjmení se 73 % zastoupením. Zbýlých 16 % jsou příjmení německá a 11 % je počestlých příjmení vycházejících z německých slov/základů. Příjmení z němčiny dávají tedy dohromady 27 %. Avšak musíme brát v potaz to, že se jedná pouze o příjmení ze jmen chalup podle příjmení majitele, nikoli o veškerá příjmení v dané obci. Pokud by byla zkoumána veškerá příjmení, mohl by být procentuálně vyšší německý počet příjmení.

I přestože se nepodařilo objasnit etymologická motivace všech jmen po chalupě (12 % neznámého původu), byla provedena důkladná analýza a utřídění jak daných jmen po chalupě, tak i příjmení. Zároveň se nám podařilo potvrdit domněnku, že jména po chalupě v daném období nevymizela a stále plnila rozlišovací funkci, a to i v jedné z oblastí České Kanady.

Prameny

Dokumentace jmen po chalupě ze soukromého archivu Evy Krafkové, 2024.

Kroniky a sčítání lidu v digitalizované podobě

VI. Díl kroniky Kunžaku, (1960-1986) [online] [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/200363/9>

Pamětní kniha města Kunžaku II., (1929-1934) [online] [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/200077/2>

Sčítání lidu Kunžak, čp. 1–50, (1869) [online] [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/637168>

Sčítání lidu Kunžak, čp. 101–150, (1869) [online] [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/128879>

Sčítání lidu Kunžak, čp. 151–304, (1910) [online] [cit. 2024-07-05]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/129317>

Sčítání lidu Kunžak, čp. 71–120, (1921) [online] [cit. 2024-07-05]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/129460>

Sčítání lidu Kunžak, čp. 121–310, (1921) [online] [cit. 2024-07-05]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/637642>

Seznam literatury

BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů. Acta Universitatis Purkynianae.* Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1998. ISBN 80-704-4212-3.

BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů.* Vydání druhé – upravené. Praha: Agentura Pankrác, 2020.

BŘEZINOVÁ, Kristýna. Vnímání jmen budoucími rodiči – základní aspekty při volbě jména. In: David, Jaroslav; KLEMENSOVÁ, Tereza a MÍSTECKÝ, Michal (ed.). *Od etymologie ke krajině: onomastika pro 21. století.* Brno: Host, 2022, s. 66. ISBN 978-80-275-1368-0.

DAVID, Jaroslav. Propria – základní charakteristiky specifické skupiny substantiv. In: David, Jaroslav; KLEMENSOVÁ, Tereza a MÍSTECKÝ, Michal (ed.). *Od etymologie ke krajině: onomastika pro 21. století*. Brno: Host, 2022, s. 25. ISBN 978-80-275-1368-0.

GIGER, Miriam. Výber osobných mien v Českej republike a vo Švajčiarsku v 20. storočí a na začiatku 21. storočia. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana; KLÍMOVÁ, Jana (ed.). *Čeština v pohledu synchronním a diachronním*. Praha: Karolinum UK, 2012, s. 525. ISBN: 978-80-246-2121-0.

HÁLA, Miroslav. *Kunžak ve třicátých letech*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1982.

HÁLA, Miroslav. *Kunžak: kronika obce*. Kunžak: MNV Kunžak, 1988.

HARAJ, Igor. *Vlastné meno v myslení antiky a stredoveku*. Martin: Matica slovenská, 2011. ISBN 978-80-8128-010-8.

HORNUNG, Maria. *Lexikon österreichischer Familiennamen*. St. Pölten: Niederösterreichisches Pressehaus, 1989. ISBN 3-85326-854-4.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Socioonomastické aspekty volby a zápisu standardizovaných proprií do oficiálních textů. In: MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ, Jitka ZÍTKOVÁ a Masarykova univerzita. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 33–36. ISBN: 978-80-210-6631-1.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2008. ISBN 80-238-8173-6.

KRAFKOVÁ, Eva. *Krajinou čertových kamenů: průvodce Kunžakem a jeho okolím*. 1. vyd. Beroun: Nakladatelství MH, 2001. Edice regionálních autorů. ISBN 80-238-7826-3.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení*. Vyd. 2. Praha: Epoque, 2002.

MATUROVÁ, Markéta. Typy příjmení a vývoj přezdivek a jmen po chalupě. In: MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ, Jitka ZÍTKOVÁ a Masarykova univerzita. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 84–86. ISBN: 978-80-210-6631-1.

MATUŠOVÁ, Jana. *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3.

MEDEK, Jaroslav. *Kunžak a okolí*. České Budějovice: Krajský výbor Svazu českých novinářů, 1971.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Vyd. 2., upr. Praha: Agentura Pankrác, 2004.

ODALOŠ, Pavol. Profilovanie komponentov onomastiky ako vedy na základe fungovanie oným v texte a kontexte. In: MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ, Jitka ZÍTKOVÁ a Masarykova univerzita. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 22. ISBN: 978-80-210-6631-1.

PASTYŘÍK, Svatopluk. Nové tendence v současné antroponymii. In: MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ, Jitka ZÍTKOVÁ a Masarykova univerzita. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 56–59. ISBN: 978-80-210-6631-1.

PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000-2010. Studium (Host)*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-834-5.

STEKLAČ, Vojtěch. *Holky z první pětky. Oáza*. Praha: Amulet, 2000. ISBN 80-862-9941-4.

SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Československá akademie věd, 1964.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Labyrintem vlastních jmen a nářečí. Studie osobností brněnské lingvistiky*. Brno: Host, 2016. ISBN 978-80-7577-065-3.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky. Studie osobností brněnské lingvistiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

VALENTOVÁ, Iveta. Apelativny člen, apelativny komponent propria a informácia o propriu v podobe apelatíva. In: MINÁŘOVÁ, Eva, Dagmar SOCHOROVÁ, Jitka ZÍTKOVÁ a Masarykova univerzita. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 40. ISBN: 978-80-210-6631-1.

Kvalifikační práce

DUBSKÁ, Veronika. *Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Láz*. Diplomová práce (Mgr.). České Budějovice: jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta, 2015.

NOVOTNÁ, Zuzana. *Jmenné tvary adjektiv ve staré češtině*. Diplomová práce (Mgr.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, 2019.

PLEYELOVÁ, Anna. *Analýza pouličního názvosloví v menších městech na Jindřichohradecku*. Bakalářská práce (Bc.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta, 2022.

POPELOVÁ, Jaroslava. *Pomístní jména v katastru obce Kunžak*. Diplomová práce (Mgr.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta, 1973.

SUDOVOVÁ, Jaroslava. *Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Čenkov*. Diplomová práce (Mgr.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta, 2015.

SUSKOVÁ, Andrea. *Příjmení a jména po chalupě v obci Proseč pod Ještědem*. Diplomová práce (Mgr.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta, 2019.

TANZEROVÁ, Markéta. *Příjmení v okolí obce Brloh*. Bakalářská práce (Bc.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta, 2016.

VÁVRŮ, Vojtěch. *Příjmení a přezdívky v obci Český Rudolec*. Diplomová práce (Mgr.). Č. Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta, 2016.

ŽEŽULOVÁ, Magdalena. *Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Tajanov*. Bakalářská práce (Bc.). České Budějovice: jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta, 2018.

Internetové zdroje

Bývalý viklan Trkal. In: Česká Kanada [online]. 2024 [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.ckanada.cz/Byvaly-viklan-Trkal.html>

CUKR, Jiří. *Vysoký kámen.* In: Hrady [online]. 2007 [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.ckanada.cz/Byvaly-viklan-Trkal.html>

Části obce Kunžak. In: Obec Kunžak [online]. 2024 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://kunzak.cz/cs/92-1/section-19/casti-obce-kunzak.html>

Došek. In: *Akademický slovník současné češtiny* [online]. 2017–2024. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 2024-04-18]. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/do%C5%A1ek/0/18810>

DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Ausobský: O původu příjmení.* In: Český rozhlas dvojka [online]. 2020 [cit. 2024-06-07]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/ausobsky-8324286>

H10 – mokřady, rašeliniště. In: Územní plán Kunžak úplné znění po změně č. 1, 2, 3, 4. [online]. 2019 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: https://kunzak.cz/userfiles/file/dokumenty_696.pdf?t=1715759595

Hauzírník. In: *Slovník spisovného jazyka českého.* Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=hauz%C3%ADrn%C3%ADk&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Holírna. In: *Slovník spisovného jazyka českého.* Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-07-06]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=hol%C3%ADrna&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

HÖPPNEROVÁ, Věra. *Němčina pro jazykové školy.* In: Učebnice.fraus [online]. 2010 [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/file/edee/eshop/ucebnice/nahledy/7002/npjs_1_vyslovnost.pdf

Jalovce u Valtínova. In: Turistika [online]. 2005 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/jalovce-u-valtinova/detail>

JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. *Zapomemutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech, malý slovník řemesel a činností*, Praha. [online]. 1984 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2012/UJ_41/um/32695973/T_7_-_Slovnicek_remesel.pdf

Kališ. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-07-05]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kali%C5%A1&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Kampelička. In: *Slovník cizích slov* [online]. 2005–2024 [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kampelicka#google_vignette

KNAPPOVÁ, Miloslava, Jana. *Otčestvo*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2024-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OT%C4%8CESTVO>

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Přezdívký v proměnách staletí*. In: *Acta onomastica*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, XL. (č. 1), s. 82–87 ISSN 1211-4413. [online]. 1999 [cit. 2024-06-27]. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:3d833553-3dcb-11e1-1331-001143e3f55c?page=uuid:3d8335a8-3dcb-11e1-1331-001143e3f55c>

KOTÍK, Antonín. *Naše příjmení*. V Praze. [online]. 1894 [cit. 2024-10-06]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d11da860-c4e8-11ea-b7a2-005056827e51>

Kunžak. In: *mapy.cz* [online]. 2024 [cit. 2024-07-17]. Dostupné z: <https://mapy.cz/dopravni?x=15.2188311&source=muni&id=736&y=49.1106031&z=17>

Maršál. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=mar%25C5%25A1%25C3%25A1&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

O arcidiecézi. In: Arcibiskupství olomoucké [online]. 2024 [cit. 2024-05-17]. Dostupné z: <https://www.ado.cz/arcidieceze/o-arcidiecezi/>

PLESKALOVÁ, Jana. *Antroponymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2017 [cit. 2024-06-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>

PLESKALOVÁ, Jana. *Jméno po chalupě (jméno po stavení)*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2017 [cit. 2024-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/JM%C3%89NO%20PO%20CHALUP%C4%9A>

PLESKALOVÁ, Jana. *Křestní jméno*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2017 [cit. 2024-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/K%C5%98ESTN%C3%8D%20JM%C3%89NO>

PLESKALOVÁ, Jana. *Onomastika*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2017 [cit. 2024-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ONOMASTIKA>

PLESKALOVÁ, Jana. *Přezdívka (přezdívkové vlastní jméno)*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2017 [cit. 2024-06-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/P%C5%98EZD%C3%8DVKA>

Povinná vojenská služba v Rakousku-Uhersku. In: Velkavalka.info [online]. 2024 [cit. 2024-05-05]. Dostupné z: https://www.velkavalka.info/wiki/doku.php?id=mirova_sluzba

PROFOUS, Antonín. *Kounov*. In: Místní jména v Čechách II., Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php>

PROFOUS, Antonín. *Kunžak* [online]. In: Místní jména v Čechách II., Ústav pro jazyk český AV ČR, 2011, [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php?where=strana&svazek=II&heslo=0451&useregexp=no>

PROFOUS, Antonín. *Lyskovice*. In: Místní jména v Čechách II., Ústav pro jazyk český AV ČR, [online]. 2011 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php?where=strana&svazek=II&heslo=0704&useregexp=no>

PROFOUS, Antonín. *Mosty*. In: Místní jména v Čechách III., Ústav pro jazyk český AV ČR, [online]. 2011 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php>

PROFOUS, Antonín. *Šejby, Scheiben*. In: Místní jména v Čechách IV., Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php>

Průzkum pomístních jmen a pověstí: V jižní části okresu Jindřichův Hradec. In: Archiv přírodní škola, Soukromé reálné gymnázium Praha [online]. 2000 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <http://www.archiv.prirodniskola.cz/expedice/kanada2000/pomistni-jmena-00.pdf>

Pulbír. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-07-06]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=pulb%C3%ADr&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Rieb. In: mapy.cz [online]. 2024 [cit. 2024-07-08]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?planovani-trasy&rc=9aVwsxTExKilEa1-&rs=osm&rs=osm&ri=364303&ri=64958&mrp=%7B%22c%22%3A111%7D&xc=%5B%5D&rwp=1%3B9aXFGxTGCJgYCghrgd4HzgnYee4goze.nf5Be3fZGed2-hfQphPQe.3&rut=1&x=11.7537760&y=49.0604548&z=14>

Svítek. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-06-26]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=sv%C3%ADtek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Šejk. In: *Slovník cizích slov* [online]. 2005–2024 [cit. 2024-07-09]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sejk-sejch-sajch>

Weinzettl. In: mapy.cz [online]. 2024 [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://mapy.cz/dopravni?q=Weinzettl&source=osm&id=248795&ds=2&x=14.3974862&y=47.6074659&z=7>

Zeman. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. 2011 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=zeman&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Zvóle. In: *Vokabulář webový*: Elektronický slovník staré češtiny. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. 2006–2024 [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>

Mapy.cz. *Kunžak*, 2024. [cit. 2024-07-22] Dostupné z: www.mapy.cz

Emailová korespondence

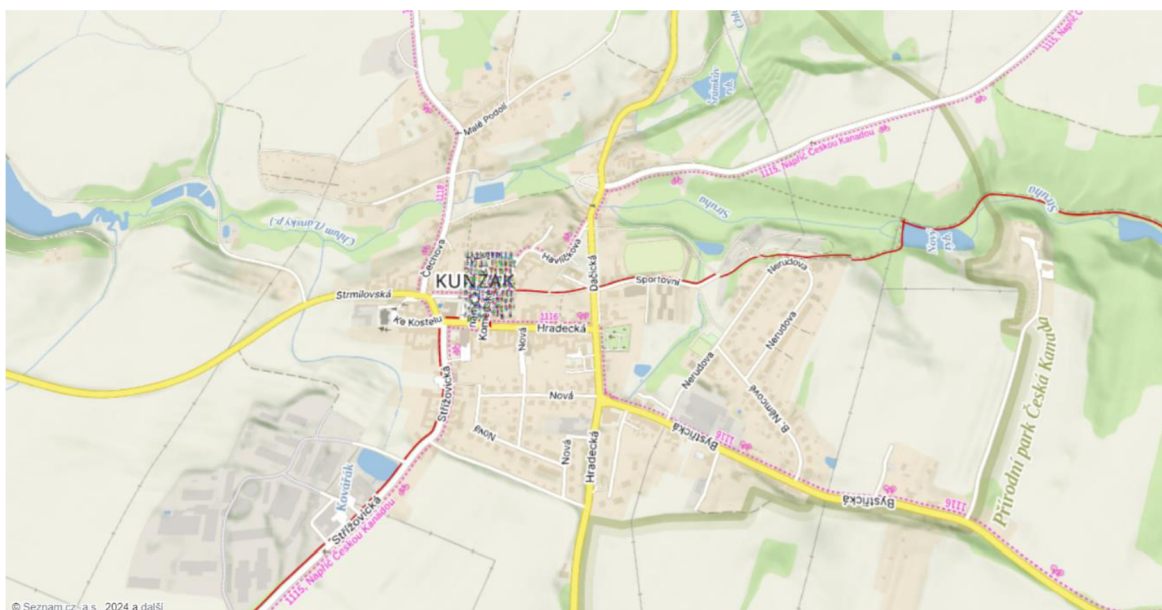
Korespondence s Mgr. Evou Krafkovou (06.07. 2024 – 18.07. 2024).

Seznam příloh

Graf č. 1. Procentuální četnost kategorií jmen po chalupě v obci Kunžak.....	85
Graf č. 2 a) Porovnání výskytu kategorií jmen po chalupě – obec Proseč pod Ještědem	86
Graf č. 2 b) Porovnání výskytu kategorií jmen po chalupě – obec Kunžak	86
Graf č. 3. Procentuální poměr českých a německých příjmení v obci Kunžak.....	87
Mapa č. 1. Mapa obce Kunžak, 2024	104
Mapa č. 2. Mapa okolí obce Kunžak, 1971	104

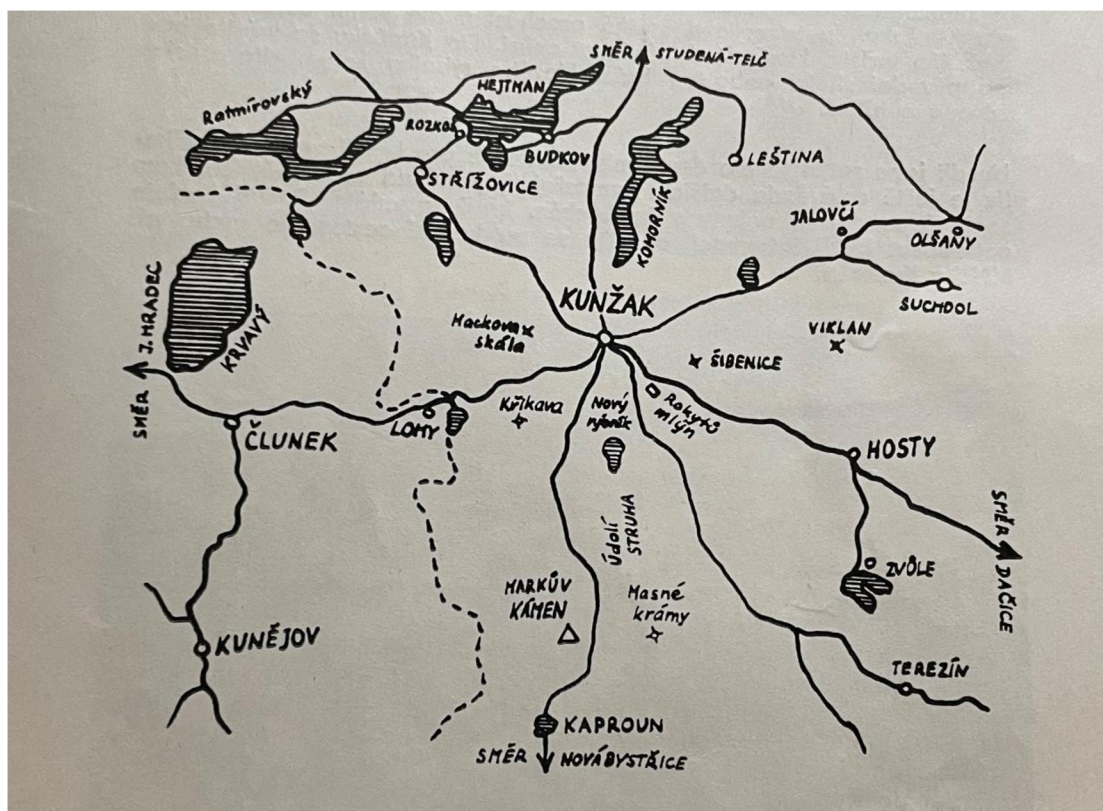
Přílohy

Mapa č. 1. Mapa obce Kunžak, 2024

(mapy.cz, 2024)

Mapa č. 2. Mapa okolí obce Kunžak, 1971

(Medek, 1971, 11)